Нобатгулы Режебов

«Халыпалар хем шәгиртлер»

(Комедия)

Ашгабат – 2010 й.

Гатнашянлар:

1. Кыят Кепбанович – нобатдакы режиссёр.
2. Эҗеш Амановна – аялы, артист.
3. Хоҗа Гайып – артист.
4. Шейда – аялы, артист.
5. Огулла – артист.
6. Пайтык – артист.
7. Дөвлет – яш артист.
8. Узукҗемал – адаглысы.
9. Гаммар – яш артист.
10. Керешме – айдымчы.
11. Гайлы ага – Керешмәниң атасы, велаят боюнча күшт чемпионы.
12. Селим Хайдарович – драматург.

Яшлар 23-26, халыпа артистлер 45-47 яшларында

Биринҗи перде

Биринҗи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачыляр. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелйәр. Дуйдансыз душушыкдан яңа икисем тисгинип гидйәр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар… Вай, сен нәм ишләп йөрсиң?

Гаммар. Мен… мен сени гөзләп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүнден Дөвлет билен Узукҗемал гелйәр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новҗуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икиҗиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар җадылы ышк дүнйәсинде! Гудрат дүнйәсинде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардыгыны билип галар… Бай-бай овадан сөйүшйәрлер-ованв!

Узук *(элҗирейәр)*. Сен-ә шейдип сөйүшмәнем оңармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оңармадыммы? Эйсе мениң алгыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукҗемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеҗе гезек элимден тутубам билмедиң…

Дөвлет *(хонданбәри)*. Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билҗекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! *(өйкүнйәр)* Хер гезек душушыкда дериңи еңиңе сүпүрип, «бай-бай би хованың ыссыдыгыны!» диердиң.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлериң, алныңда дурмакда иш бар. Ашык-магшугы якып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиреңизден соң гара гөзлере гарап гөрйәңизми!

Дөвлет[1]**. Узукҗемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлериңе середәймейәсми!** ***(төверегине гараняр, ювашҗа).*** **Узукҗемалым, екеҗе сапар огшаайын-ла!**

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огшашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огшашманы өзүң өвредәй-дә! Ёгсам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели…

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирәп Дөвлет дагының янына гелйәр.

Огулла *(ызына гараняр)*. Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет *(чынаберимсиз оюн билен)*. Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредиң!

---

1). Автор гөдегрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азаҗык узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук *(йылгыряр)*. Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла *(Гаммар билен Керешмәни сынлап)*. Хакыкы ашык-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен! Яшлыгымы ятлайдым…

Дөвлет *(аамсыраяр)*. Вай, Огулла еңңе, сенем… сөйүшйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. *(чынаберимсиз гахар билен)*. Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?! *(Огулла партлайҗак боляр гахардан яңа)*. Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдйәрис!

Огулла. *(пагыш-пара эрейәр)*. О ашык-магшугы танаяңызмы? Олар шу йылкы «Яңлан Диярымың!» еңиҗилери! Керешме Атаманова икинҗи орун, Гаммар Губаев үчүнҗи орун!

Дөвлет *(Узуга дегсинип)*. Икинҗи орун гошмак үчүнҗи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар *(речитатив шекилде пышырдап айдым айдяр)*.

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей җадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянам,
Гиҗелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени якып гойбердиң
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйҗеҗик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмуң сен?
Отдан алып, сува салып, кейп эдип,
Шамарың дей товланҗырап дурсуң сен!

Чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш.

Сахнаның сагындакы столуң башында Эҗеш, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхунлы, гүйчли саз. Керешмеден башга әхли аял артистлер агзының етишдигинден гүрлейәр, арасында җакҗаклап гүлүшйәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыклы Пайтык, голларыны келеменледип зала гарап бир затлар диййәр. Төрден Дөвлет гелйәр. Ол сахнадакылары сынлап, җүбүсинден габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы гөге узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилйәр. Аяллар җакҗаклашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесйәр. Дөвлет

хайран галып ораторлык эдйән Пайтыгы сынлаяр. Асыл Пайтык геплемән, мимика билен геплейән ялы эдйән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмежик эдип отырсыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс…

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетиңизе! Эгер шу махал мен аял болан болсам, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер эркек болан болсаң нәдердиң?

Хеммелер гүлүшйәр. Пурсатдан пейдаланып Керешме билен Гаммар огрын-огрын гөзлешйәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдаңа Огулла Оррыевна!

Пайтык голларыны келеменледип, ораторлык эдип дур. Дөвлет оңа гарадып «пулты» басяр. Пайтык херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтык кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлык эдип дурмуң?

Пайтык. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклыгымы ичимден айдып, ролума тайярлык гөрйән!

Дөвлет. Бех, Пайтык кака, сен бирхили артисте меңзәп баряң-ай. Сен шейдип-шейдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтык. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигиңи билйән, сенем инди өзүңиң кимдигиңи билсең, боланы!

Пайтык. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишимми?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип дашымыздан утаняр!

Пайтык Дөвлети сахнаның өңүне чекйәр.

Пайтык *(юваш).* Сен артист болсаң, Хаҗа кантуша агзыңа геленини сөгүп, гыгырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет *(горкяр).* Ёк эд-ов! Хаҗа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтык. *(ювашҗа).* Пекгежик! Серет! *(гаты сесде)* Хаҗа кантуш, сен махлук, сен эшек, сен барыпатан яранжаң! *(гулагына пышырдап сөгйәр)* Гулчулык заманы боланда мен сени сатын алып, гапымда талабан эдердим, *(дөшүне гүлчүлдедип уряр).* соңам янып дуран зехиниң, талантың үчин мазарыңы гуҗаклап өмрүм өтйәнчә агларды.

Хоҗаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлйәр, ол дергазап, соңам юваш-ювашдан онуң йүзүне самсык йылгырыш чайыляр.

Хоҗа. Хакыкы таланты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. *(Пайтыга).* Халал саңа!.. Хоҗа Гайыпович, башлык гелмеҗекми?

Огулла. Хоҗа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгейми-гелмегей?

Пайтык. Хоҗаҗан, сагат нәче?

Хоҗа *(ода дүшйәр).* Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден сораң! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтык кака, башлык ёк вагты сагады менден хем сорап билерсиң!

Пайтык. Ай, ёг-а? Догмаҗык сагат нәче?

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Сагат… сагат… Ай, ёк агамҗан, говусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени вежера эдер йөрерсиң!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпҗемаллар…

Дөвлет…ве шоңа меңзешлер…

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бүтики яшлар…

Пайтык…көрзехинликде, наданлыкда, бисоватлыкда, түнтликде мешхур!

Огулла. Бизе партнер болуп ойнаҗак яшлар!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная эдйәр.

Дөвлет…отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемиң, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара эдишип йөрлер… Хожа Гайыпович ялы…

Хожа. Мен… Мен… мен кими масгара эдипдирин?

Дөвлет. Хай, Хожа кака, кеплеме! (*Хожаны геплетмейәр).Гепледигиң чыпдырарсың!*

*Х***ожа**. Айрыл-хов, кеплеҗек…

Дөвлет…онда илки кеплемәни өврен-дә!

Хожа. Мен! *(гыгыряр)* Мен ялан сөзлеҗек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утанмаямың ялан сөзлемәге Хожа Гайыпович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзине маныдаш сыпайырак сөз тапып бериң-дә!

Дөвлет. Оны нәм этҗек!

Хожа. Саңа дийип, сениң гөвнүңе дегҗек!

Дөвлет. Вай, гөвнүме дегҗегиң чын болса Дөвлет Хуммаевململمениң шәгирдим дийәй! *(Дөвлет айнап, Хожа чиңңерилип ойнаяр.)* Хожа кака, гахарымы гетирсең, мен саңа халыпам диерин!

Хожа. *(яңагыны тутяр).* Маңа халыпам диениңден бирки шарпык урай!

Пайтык. Хезрети артистлер, богемалар, бомондлар! Бизиң топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер дийип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойҗак болян комедиямыз говшак.

Пайтык. Комедияның темасам актуал дәл.

Эҗеш. О нәхили актуал дәл? Пайтык хан, пәкизе сөйги, нурана гүлки, яз ялы йылгырыш, шады-хоррамлык хемише актуалдыр!

Шейда. Екеҗе гезек йүрекден гүлениң дүнйә малына деңдир Пайтык хан!

Хожа. Биз он бир артист! Херимиз ойнуң довамында бәш сапар гүлдүрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым гүлкүден дүшйәр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнуң довамында бәш ёла гүлдүрсин!

Дөвлет. Маймын борус, өз үстүмизден г үлдирис, йөне бәш гүлкүни бизден алың!

Пайтык. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хожа *(өр-гөкден гелйәр).* Сен… сен Кыят Кепбаничиң сайлан ойнуна говшак дийип дурмуң?

Эли сумкалы Кыят Кепбанович гелйәр.

Кыят. Адамлар, багышлавериң! Баш башлык саклайды-да…

Пайтык. Хожа Гайыпович, анха башлык гелди. Дий инди яңкыҗа диййәнлериңи!

Кыят *(йылгыряр).* Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хоҗа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык *(өңе чыкяр).* Хоҗа Гайыпович комедия говшак диййә!... Хоҗаҗан мамла. Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуң алы хезретлери артист! Биз ялы гүйчли артистлер барка, эҗиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гуйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистиң йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мүң томашача сежде этдирйәрис! Бизиң аңрымыз янып дуран отдур! Аташдыр! Бизиң аңрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипдирлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда *(чете).* Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эҗеш. Ёк-ла, хәзир ол җогап аляр.

Пайтык. Бизиң аңрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхеңлер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хоҗаҗан болса инди ики сагатлык ойна узын дийип дур.

Хоҗа *(хайяды гөчйәр).* Мен… мен ойна узак дийдимми?

Пайтык *(ардынып, чыны билен яранып).* Хоҗаҗан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлейәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онуң алы хезретлери, бейик артистлер! Алланың аршда палчыкдан адама мүбәрек деми билен җан берши ялы биз драматургың гахрыманларына җанымыздан җан берерис! Бизиң бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн болмаз! *(юваш башлыга)* Башлыкҗан, маңа ругсат берсене!

Кыят *(юваш).* Җогап ёк!

Хоҗа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хоҗа кака, агып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәниңи билйәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сүңкүни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлер, эртесем шол күлден гызыл от болуп ловлап чыкар! *(юваш)* Башлыкҗан, җогап берәймесең, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят *(юваш).* Җогап ёк диййән!

Пайтык. Маңа җогап берәйсене, башлыкҗан, үч йүз манат… көййә!

Шейда. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар догрысыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалыгыңы сайла!...

Пайтык. Башлыкҗан, соңкы ёла ругсат сорайшым!

Кыят *(сынлап хашлаяр).* Иң соңкы җогабың шүй!

Пайтык. Яшша башлык! *(атылып гидйәр).*

Кыят *(чынлакай кешбе гирип).* Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхили беркарар дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхили кувватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхили

парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхили ажайып театрмыз бар! Көшкден зыяда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалыдыр! Биз оларың гүйжүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркарар Ватаны сөймәни, бу кувватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрай сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни атыбериң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнйәр.Чыра яняр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отургычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Керешмә дүшүндирйәр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрүнмән сахнаның төрүнде отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлаяр! Сиз сахна хакыкы ашык-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңңүрдедип, залда отуран мәхелләниң йүрегини пенжесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, агла диен ериңизде аглар, гүл диен ериңизде гүлер.

Пайтык *(атылып баряр).* Яшлар, дүшүниң, дүнйә ышкдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнйәниң ышкына от берйәр, жүмле-жахан ышка дүшйәр! *(Ол режиссёрың янына баряр).* Башлык! Башлыкжан!..

Кыят *(яшлара бакып, Пайтыга ювашдан, кесгин азгырыляр).* Жогап ёк-ов, жогап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йүзүни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечйәр. Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр. Саз башлаяр. Гаммар Керешмә, Керешме Гаммара середйәр, олар ене хакыкы ышка саташып, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлаяр. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар *(укудан оянан ялы тисгинйәр).* Хәх…

Пайтык *(ювашжа пышырдаяр).* Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят *(от алып гөге бакяр).* Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! *(сахнада айланяр).* Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Керешме гидйәр.

Дөвлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, жыззын атаяйын! Бай-бай гүлерлер-ов!

Хожа *(хайран).* Сен сахнада жыззын атжакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип *(гөркезйәр)* өрән медениетли жыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдиң!.. Гаммар гелйәңиз…

Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр, ене олар бирек-бирегиң назарындан жадыланып, бири-бирине голайлаяр.

Кыят *(ювашжа).* Гаммар, реплика…
Гаммар. Эзизим…
Керешме. Мәхрибаным…
Гаммар. Керешмәм…
Кыят сачыны пенжеләп, гыгырып яңадан дәлирейәр.
Пайтык *(атылып баряр).* Жижуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!
Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.
Хожа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.
Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына жан берҗекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билйәмиң? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы…
Дөвлет *(өр-гөкден гелен боляр).* Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла…
Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкындан ышк бермелидир!
Дөвлет. Ёк-лай, гелнеже, мен утанян-лай.
Шейда *(өр-гөкден гелйәр).* Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанмаң нире? Ханы ашык назарларыңы чархлап гел!
Дөвлет. Еңңежан, мен бирден ашык болайсам нәме? Менде келле ёкдур!
Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнажакмы?
Дөвлет *(чына беримсиз ойнаяр).* Еңңежан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашык болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын.
Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләңе итиң хамыны гейдирер мен!
Кыят. Түкедиң жыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлаярыс…
Пайтык *(атылып баряр).* Гаммаржан, ярада免ың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! *(Кыяда ювашжа)* Башлык, маңа жогап бер!
Кыят *(дергазап).* Жогап ёк саңа!
Хожа. Башлыкжан, шуңа жогап берәймесең, о сени дәлиредер!
Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа жогап берәймесең, ол сени жынлырадяр!
Пайтык. Башлыкжан, ене шулар растыны айдяр!
Кыят *(гыгыряр).* Мен дәлирежек! Жынлыражак! Жогап ёк саңа!
Пайтык. Башлыкжан, той янып баряр, үч йүз манат көйүп баряр!
Кыят. Хожа!
Хожа атылып гидйәр.
Пайтык *(өзеленйәр).* Башлыкжан, иң соңкы жогап сорайшым!
Кыят. Сен иң соңкы жогабыңы дүйн алып гитдиң!..
Пайтык. Башлыкжан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өвренен кейпиңи-кесбиңи бирден гойсаң, инфаркт борсуң дийди-дә!
Хожа сапанчалы ылгашлап гелйәр.
Кыят. Гетир сапанчаны!
Хожа. Сапанчаны нәтжек башлыкжан!
Кыят *(гыгыряр).* Өзүми атжак! Өзүми атжак диййән мен саңа!
Хожа. Ёк, башлыкжан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! *(сапанчаны Пайтыга гезейәр)* Ал саңа жогап! *(атяр)* Ынха, саңа жогап! *(атяр)* Ынха, саңа үч йүз манат! *(атяр)* Гуррумсак! Сениң тойыңдан яңа биз артистлер яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хоҗа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлерйәр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эҗеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хоҗа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эҗеш *(ыралап гөрйәр).* Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Довлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят *(Пайтыгың келлесини гөтерйәр).* Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хоҗа. Нәме, диңе ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде җогап сорап! Гуррумсагың өзем бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Довлет. Кыят Кепбанович, Пайтыгың гулагына җогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадык болса, дирилер! *(депйәр)* Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа җогап берйәр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эҗеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык*(келлесини галдырып).* Җогап берениң чынмай башлыкҗан! *(ыра-дара еринден галяр)* Хер гезек сенден өлүп җогап алмалов!*(гидйәр).*

Кыят. Ханы яңадан башлаяс… яңадан…

Огулла Кыяды чете чекйәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр… себәби… себәби олар хакыкатдан ашык-магшук… Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят *(гыгыряр).* Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейҗана салян сөйги герек!

Хоҗа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Довлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда *(зала).* Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизиң халыпамыз!

Эҗеш. Биз халыпа, эмма бизде сизиң ялы шәгирт ёк!

Хоҗа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өврениң-дә!

Хоҗа *(җаныянгын).* Булара хол сейил багда сөйүш дий, җантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүнден уялман…

Хоҗа. ..огшашып вежера болярлар.

Керешме утанҗындан йүзүни тутуп аглап гидйәр. Гаммар Кыяда дергазап бакяр. Сахнаның төрүнде гараңкыда отуран Гайлы гөхерт ылгашлап чыкяр,ол гаты гахарлы халда бир Кыят Кепбановиче,бир-де Хоҗа середйәр,хашлап хич зат диймән гидйәр.Чыра сөнйәр.

Аванссена.

Гаммар дүнйә сыгман айланяр, Довлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмеҗан масгарачылыга чыдаман аглап гидйәр, мен болса бинамыслыга салып отырын доңңара даш

болуп!... Гожа Гайлы масгарачылыга чыдаман дәлирейәр, мен болса бинамыслыга салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ериңи, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет *(еринден туруп артистлерче гөркезйәр).* Гаммаржан, Пайтыгың депесинден пенҗе урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип яйкылдасын йөрсүн! Хоҗа кантушың мүҗүҗе келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш леңңеч ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар *(барып якасындан тутяр).* Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?

Дөвлет. Ёк, мен сени аклыңа айлаҗак болуп дурун…

Дөвледиң якасыны гойберип җайда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен…мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк эдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, эҗеми ган агладып, пайтагт язгысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме җаның янында мени ким масгара эдйәр?

Дөвлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедиң!

Гаммар. Мен хакыкы Ышк болуп янып дуркам, Керешме хакыкы Ышк болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Дөвлет. Гаммарҗан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат!... Достум, саңа Ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейҗана гетирип, хакыкы артист болуп Ышк-сөйгүден беленде гөтерил!

Гаммар. Ай, акмак, хей Ышк атлы гудратдан беленде гөтерилип болянмыдыр?

Дөвлет. Боляндыр! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгиң Сунгата телвас урдурып арша гөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алава өвүрип, диңе Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүнйә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсиң!

Саз. Дымышлык. чыра сөнйәр...

Үчүнҗи гөрнүш

Гайлы гөхердиң өйи. Кыят, Хоҗа, Пайтык, Дөвлет дагы Гайлы ага ерли-ерден ялбаряр. Саз кесилйәр.

Гайлы ага *(гыгыряр).* Мен сизе соңкы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз,сизи ховлада салмаздым!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы эдип гечевер. Мен Керешме җаны өз гызымдан эзиз гөрйәндирин!

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам! Анха, шол гүн Кыят Кепбановичиң ылхамы җошуп, аңкасыны ашырып алып гачайды-да!

Хоҗа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха, гөрерсиң Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме җан, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылыгы бес!

Дөвлет өр-гөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлерйәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың? Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр дийййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага *(дергазап).* Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөрешде йыкың-да гызы алып гидибериң» дийййәң. *Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин эҗизҗе артистлере хондан бәрси середип йыршаряр.*

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтмышдан аган адам, сизем җахыллар! Мени гөрешип йыкың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет *(Кыяда).* Анха, Кыят Кепбанович эркек болсаң чык гөреше! Артист герегиң чын болса, чык орта!

Кыят *(гахарлы).* Мен сениң самсыкдыгыңы билйәдим, а сен сапсым самсык экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йүз, ики йүз, дөрт йүз метре?..

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчакдан йыкыля, келлеси дегйә гаты пола! Онунҗыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йыкыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйҗе галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага *(мөлерйәр).* О нәхили ярыш?

Дөвлет. Акыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Биринҗи совалы мен берйән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилйәр. А зенан орангутанлара нәме дийилйәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?...

Дөвлет *(дикан бакяр).* Гайлы ага, сен мең билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хоҗа. Кыят Кепбанович, урлуп-енҗилмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың? Эгер сен утсаң…

Хеммелер мөлерип середйәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелйәр, олар гахардан яңа Дөвлети үтүп ийәйҗеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклыгыңы эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?

Хоҗа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммарҗан үчин, онуң пәкизе сөйгүси үчин ола күштмиш, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! *(ол сүем бармагыны гөге гөтерип, важып гөрнүшде олара чынлакай бакяр)* Гүйчлини гүйчли ериңден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммарҗаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйәр. Ашгабатда гроссмейстер дикйәр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берйәс Гайлы ага. Ол гөчйәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада җаң эдйәр, гроссмейстер җогап гөчүмини гөчйәр, Гаммарҗан Пайтыга җаң эдйәр. Пайтыгам оны маңа айдяр… Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утяс!

Хеммесиниң йүзи ягтыляр.

Пайтык. Ахов, шунуң мүҗүҗе келлесинде шыгырды бар ялы-ла…

Олар гечип гидйәрлер.

Сахнада күшт дикилипдир. Ак чөпде Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр. Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан җаң эдйәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданҗа, Узугым, күшт боюнча дүнйә энсиклопедиясына серет! Бизиң эрамыздан өңден-соңда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гаршыдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлыгыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агаҗан, мен сениң нервиңи ойнарын! Онсоң сени ойнарын, җанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? *(Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язгыны гөркезйәр. Язгыда EF-9 язылыпдыр)* Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билйәмиң? Җыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшуң шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет *(шертнаманы узадяр)*. Шертлешдик, Гайлы ага. Эгер ойнамасаң, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да…

Дөвлет. Гайлы ага җызмасы ёк-хов! Утулып баряныңы менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шүлерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнйә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсуң!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!
Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!
Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!
Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулдым дий-де, ташла күшдүңи!
Гайлы ага *(саг элини бокурдагына сүйкейәр)*. Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!
Дөвлет *(йылгырып)*. Мен Хатам Тай ялы җомартдырын Гайлы кака! *(Саг элини депесинде ойнадяр)* Шундан болянчаң хезил эдибер!
Гайлы ага *(тарса еринден туряр)*. Кыят, мен шу доңузыңы уруп йыкян!
Дөвлет *(Хоҗаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр)*. Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хоҗаҗан бейик артист дийсең» болдугыдыр! Хах-хах-ха!
Гайлы ага *(лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр)*. Кыятҗан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсиң?
Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпыон, говшак ойнайоң! Хах-хах-ха!
Гайлы ага. Хей доңуз, сен мениң үстүмден гүлйәмиң?
Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңңалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййәр. Гайлы агаҗан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдян!
Гайлы ага *(атылып туряр)*. Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!
Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?
Пайтык *(Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр)* Утҗак болсаң ут-хов!
Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт саңа!
Гайлы ага. Ёк, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!
Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип…
Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!
Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! *(чете)* Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!
Кыят. Мерез этди-дә!
Гайлы ага дерини сыляр, күшди сынлаяр.
Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише барар…
Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!
Даяв бердашлы Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенҗе уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар богуляр, баззык-буззуклаяр.
Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пирим-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!
Хожа. Дөвлетҗан, Пайтыкҗан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гоҗадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдиң!

Чыра сөнйәр.

Дөрдүнҗи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хоҗаны чынаберимсиз ойнаярлар, Хоҗа өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хожаҗан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожаҗан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босагаңы яссаныпп, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алып гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы ериңден тур! *(Хожа туряр)* Әл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожаҗан, ханы маймын болуп гөркез! *(Хожа хезиллер эдип маймын боляр).* Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожа пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен җынссыз гыгырып, аглап башлаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдирин-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдирин-эй! Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла *(гүлйәр).* Шейда гелне душан гүнүң өлдүң-эй!

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, җиҗимҗан, мен өлүпдирин-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Дөвлет *(чыны билен гыгыряр).* Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! *(Хожа дергазап болуп, юмрукларыны дүвйәр)* Языҗыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата! Артистлериң пири – Хожа Гайып ата!

Хожа пагыш-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожаҗан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожаҗан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожаҗан Айседоре Дункан!

Дөвлет *(юваш).* Айседоре Дункан америкалы тансчы хелей-ов!

Пайтык *(юваш).* Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хожаҗан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркҗе отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатырҗем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдйәнем диййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эҗеш. Шейда, йөр буларың екеҗе кеми кофе, ичдиклери учяр! *(икиси ашхана уграяр, Эҗеш ювашҗа).* Хожа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учҗак болярлар.

Шейда *(ювашҗа)*. Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирйәр.

Кыят *(ювашҗа).* Яшасын аяллардан азатлык!

Хожа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмиң өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмиң өйүнде учара петек тапарсың!...

Хожа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнейин, Авазаны жүмле-җаханың учмахына өвүрди!

Эҗеш билен Шейда кофе гетирип пайлаяр.

Эҗеш. Узукҗан, бумада дурмуш гуранында гидердиң-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет *(өр-гөкден гелйәр).* Пәхей, Эҗеш гелнеҗе, вах дурмуш гурсак, хей мен Узукҗемалымы Аваза ибәринми? *(гүлйәр)* Узукҗаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сизем инди дурмуш гурайсаңыз болмаямы?!

Дөвлет. Узукҗемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепҗебаш болуп мускулларыны гүҗеңлейәр).* Худайым мени бетхайбат Геракл эдип ярадайыпдыр-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарынмы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пулыңы гысгансаң, мүҗеррет өтерсиң!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, *(бейлеки артистлере)* сизем шәхерде яшайшың эшретини гөрүп, хезиллер эдип дынч алың.

Хоҗа. Хорматлы Президентимиз зәхмет ругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүнйәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некирт эдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүңизде комедия аңыңыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакыкы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эҗеш. Сиз нәме этҗек?

Кыят. Хоҗа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс… Сиз Шекспир билен Мольериң гаты гүйчли драматургдыгының себәбини билйәңизми? Шекспир билен Мольер өз язан комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр… Олар сахнаны говы билйәр... Селим Хайдаровичиң бу комедиясы говы комедия, эмма ол сахнаны говы билмейәни үчин гөрнүп дуран гүлкүлери хем гөрмән я үнс бермән гечйәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сынтгыларыс…

Хоҗа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен гүрлешип гойдук…

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Гелнеҗелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелйә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эҗеш Кыяды сахнаның өңүне чекйәр.

Эҗеш *(юваш).* Ханы маңа эл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят *(юваш).* Нәме дийип?

Эҗеш *(юваш).* Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берйәр, әриниңкини өзи аляр. Шейда-да Хоҗаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкини берйәр.

Хоҗа. Телефонлары нәме дийип чалышяң?

Шейда. Себәбини соң билерсиң…

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

Чыра яняр. Эллери гошлы Эҗеш билен Шейда гайдып гелйәр.

Шейда *(Эҗеши гужаклаяр).* Аклыңдан айланайын Эҗешҗан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эҗемҗаның өмрүнде биринҗи гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенҗинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эҗеш *(есер йылгыряр).* Биринҗиден, курорта эҗемизи униградып, согап иш этдик! Икинҗиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимилла, бизи униградып ёк болуп гидипдирлер! Олар нирәк гидендир өйдйәң?

Шейда *(геңлейәр).* А гыз, сен нәме Кыяды габаныпйөрмиң?

Эҗеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эҗеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! *(җакҗаклаяр)* Мен Хоҗамы гүҗүҗеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хоҗаны пәкизе гелниң янына салып, дүнйәниң байлыгыны берсең-де, маңа бивепалык эдип билмез!

Эҗеш *(гүлйәр).* Шейдаҗан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хоҗа дүнйә гелип гөрмедик томашасыны гөркезели. Ханы Хоҗаңа җаң эт!

Шейда *(җаң эдйәр).* Алев, Хоҗа сенми?

Пистолетиң ышыгы эгни махра халатлы, аягы шыпбыклы Хоҗаның үстүне дүшйәр.

Хоҗа *(габыл телефонда гүрлешйәр).* Охо-хо-хо! Калбымда хейҗан Шейдам! Пах-пах бал ялы датлыҗа, ышк ялы отлыҗа овазыңдан айланайын! *(телефоны огшаяр)* Пах-пах Авазада умман шалыгының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Җанымыз хезиллер эдәйди… Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык… Сен ниреде эзизим?

Хоҗа. Ниреде бор өйдйәң? Хоҗа Хайыт Айралык дагының Хиҗран җүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашыгыдырын, сува дүшүп гүне яныпп, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлыгымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңкап йөрмегин!

Хоҗа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пйессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Җаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эҗеше сырлы-сырлы середйәр.

Эҗеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эҗеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизиң өйүңизде!

Эҗеш *(гөге).* Гудратыңдан айланайын геӊ-таң дүнйә! Бизем бизиң өйде! Әрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пйессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда *(айнап, Эҗеши ойнаяр).* Ай делҗе пйесса тапандырлар-да!

Саз гүйчленйәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтык гелйәр.

Пайтык *(алыслара гарап).* Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хожа кантушларда-да ышык бар! Бех… Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа жаң эдерди… Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла…

Ол гечип гидйәр.

Икинҗи перде

Бәшинҗи гөрнүш.

Алҗырап алабасгы болуп Пайтык гелйәр.

Огулла *(гүлйәр).* Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелйәң?

Дөвлет. Хай ишигайдан биринҗи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эҗеш Амановна билен Шейда гайдып гелипдир.

Огулла *(җакҗаклаяр).* Нәме Эҗеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипдирлер, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри ниреден гайдып гелсем-де өйүмде әрим ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта миградып, нирә гидендир өйдйәң! Кыят Кепбан Хожа кантуш билен тиркешип Хаҗа гиденмидир!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитҗек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитҗек дийдилер…

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гидендир өйдйәң?

Огулла *(мөлерйәр).* Хә, чак эдйән.

Пайтык *(кесгин).* Ёк, олар сениң чак эдйән ериңден хас эйменч ере…

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине жаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып җаң эдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны җырлаяр. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хожа!... Сен ниреде?

Шейда *(ардынып Хожаның сесинде гүрлейәр).* Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хожа Гайып нирде бор өйдйәң!Хах-хах-ха!

Огулла *(аңк).* Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда *(Хожаның сесинде гүрлейәр).* Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң депмели ерине бир деперин вели эҗесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнйәниң дөвраныны!

Шейда янтилини япяр, гүлйәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлерип галяр.

Эҗеш *(гүлйәр).* Анха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! *(гүлйәр).* Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, агзыны мөҗегиң сүрени ялы хоңкардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! *(Огулла дессине агзыны юмяр).*

Огулла *(зордан).* Эшитдиңми? О сүссек, хелейине арвах дийип дур!

Пайтык. Эшитдим, ол саңа-да говы акыл берди! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтык *(янтилини алып җаң эдйәр, Эҗешиң телефоны җырлаяр).* Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәңде кыямат гопяр!

Эҗеш янтилини япып ардыняр.

Эҗеш *(Кыядың сесинде гүрлейәр).* Пайтык бег, о Эҗеш Амановна дийййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевна ал салып,эйдип-бейдип айленҗек бол! Чао! *(янтилини япяр. Сахнаның о ери гараңкыраяр).*

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(аңк).* Я дүнйе дүңдерилипдир, я биз җынлырапдырыс! Оларың аталап отуран кепини!

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(баш атяр).* Эшитдим.

Пайтык. Эшден болсаң башлык саңа говы акыл берди. Башлыгың айданы болса пермандыр!

Огулла. Би нә мейит! *(өкҗели көвшүни элине алып ковалаяр, Пайтык гачяр).*

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, ювашҗа гүлйәр.

Дөвлет. Гаммарҗан, ынха, халыпалара гөз гөркезмегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха. Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден айдыма хиңленип, Хоҗа биле Кыят баряр.

Хоҗа. Хемраның җанын алмага, Хемраның җайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир… Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнйәңде яшабам гөрдүм-ов! Җаным гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыпырылып, арабадан бошан ат ялы…

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Эҗеш билен Шейда чай башында.

Кыят *(аяллары гөрүп аңк боляр).* Вай, сиз хачан гелдиңиз?

Хоҗа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят *(Эҗеши ичгин сынлап).* Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новҗуван гелин болайыпсың-ов!

Хоҗа *(Шейданы сынлап).* Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини җанпенасыз-затсыз Аваза351 300 улос...

Шейда *(элҗирейәр).* А сиз хачан гитдиңиз?

Хожа. Гара даӊ билен аэропорта гидип, ёлуӊыза гарадык отурдык.

Шейда *(Хожа).* Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн ниреде отлап-сувладыӊ?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды… тойда болдук…

Эҗеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп ниреде болдуӊыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эҗеш. Элбетде, сораг эдип дурус… Бәш гүн ниреде болдуӊыз?

Хожа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эҗеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтыгыӊ ызына дүшүп вежера иш этдик! *(Хожаның гөзлери хөвленйәр)* Пайтык билен тойларда тамадалык эдип пул газандык…

Эҗеш. Ханы газанан пулларыӊыз?

Кыят *(янтилинден җаӊ эдйәр).* Пайтык, гелнеҗелериӊ сениӊ биле тоя гидип, тамадалык эдип үч мүӊ манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пурыҗа! Газанан үч мүӊүмизи алып гел! *(телефоны япяр).* Гөр-ха Хожаҗан дүнйәни! Биз-ә эркек болуп габанман перилеримизи курортауградяс, булар болса бизе мүӊкир!

Хожа. Шейдам, дүнйә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялыма гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдирен болсам!... Галан өмрүме *(ювашжа)* төк болайын!

Эҗеш. Вай, биз сизе бивепалык этдиӊиз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтык гелйәр.

Пайтык. Охо-хо-хов, театрымызыӊ йүзүниӊ тувагы гелипдир! Театрымызыӊ шаны-шөхрады гелипдир… Эҗеш Амановна, Шейда…гелне, ялкымлы салам! *(үч мүӊ манады стола гойяр)* Ынха муӊа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожаҗан мениӊ ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтыкда гойяӊыз?

Эҗеш *(өй телефоныӊ дүвмелерини басып отуршына).* Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар…

Пайтык. Мениӊ отда янмаян сейфим бар. Сейфи барыӊ кейпи бар! Хах-хах-ха!

Эҗеш. Алев. Аманат кассамы? Бикеҗан, салам! Сен бизиӊ артистимиз Пайтык Перманичи танаямыӊ?

Эҗеш телефоныӊ сес гүйчлендириҗисини басяр, Пайтык яяплаяр.

Бикәниӊ сеси. Вай, Пайтык хусыды танамаян бармы? Ол яӊыҗа маӊа лак атып, сүйшүринтгисинден үч мүӊ манат алып гитди.

Эҗеш. Саг бол, Бикеҗан!... Беглер, инди нәме диерсиӊиз?

Хожа *(зарындан найынҗар).* Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик. Драматург Селим Хайдаров билен комедияныӊ үстүнде ишледик…

Эҗеш. Комедия делҗемиди?

Шейда. Комедия оваданҗамыды?

Эҗеш. Комедия яшаҗыкмыды?

Шейда *(әрине дызаяр).* Ай, тентек, биз мундан он гүн өӊ гелдик!

Эҗеш *(адамсына сүрүнйәр).* Ай киши, биз гиден гүнүмиз эҗемизи еримизе уградып өе гелдик! Болуӊ, бахана тапыӊ, бахана!

Хожа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичиӊ дачасында яшап, комедияны ишледик…

Кыят янтилинден җаӊ эдйәр, геплешик сес гүйчлендириҗи-де берилйәр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичиӊ өйлерими?

Сес. Хава, салам…

Кыят. Селим Хайдарович билен гүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышлаң, какам дөредиҗилик сапарына гидипдир…

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдйән…

Кыят. Эҗеңизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлаң өйде менден башга хич ким ёк…

Телефон сөхбети тамамланяр.

Эҗеш. Ханы ишлән комедияңыз?

Кыят. Эҗешҗан, инди өзүң бахана тапышаймасаң, бизиң баханамыз гутарды…

Шейда Хоҗаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язгы сес яңланяр. Хоҗа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хоҗа, сен ниреде?

Хоҗаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хоҗа Хайыт нирде бор өйдйәң! Хоҗа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүнйәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огуллаң сеси. Вай, кантуш сен аялыңа абассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хоҗаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң депмели ерине бир деперин вели эҗесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын!

Шейда янтили өчүрйәр.

Хоҗа *(аңк).* Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эҗеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңк боляр.

Пайтыгың сеси. Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәнде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтык бег, о Эҗеш Амановна дийййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал эйҗеҗик-эйҗеҗик нәзенинлер билен айыш-эшретде җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны ал салып эйдип-бейдип өйленҗек бол!

Эҗеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндиңми?

Хоҗа Шейданың алкымына баряр.

Хоҗа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хоҗа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эҗеш *(хешелле какып яңсылаяр).* Хә, учмахда дәли дүнйәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хоҗа. Шейдаҗан, гөтерил дийме! Хәзир… хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Җынлырап өлейин!

Эҗеш *(Кыяда).* Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен барар!

Гапы какыляр. Соңра гаты-гаты какыляр. Эҗеш гапа уграяр.

Шейда *(юваш).* Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизиң гөзүңизи баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигиңизи гөркезип, перишде ялы пәклигиңизи субут эдиң!

Кыят билен Хоҗаның йүзи ягтыляр.Эҗеш гелйәр.

Шейда. Эҗеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыҗурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра нетиҗә гелерис.

Эҗеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмиң?

Шейда. Дүнйәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? *(Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр).* Кыят Кепбанович, сен илкинҗи гезек хачан ашык болдуң?

Кыят *(артистлерче).* Мен…мен он дөрт яшымда Эҗегүле ашык болдум…

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга… Башга хич киме!

Шейда. Иң соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан… мундан он алты гүн озал Эҗеш билен!

Шейда *(есер йылгырып).* Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эҗеш бирнеме ынҗаляр. Шейда Хоҗаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдиңиз?

Хоҗа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледиңиз?

Хоҗа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдиңиз?

Хоҗа.Онсоң ене пйесаның үстүнде ишледик,ене,ене ишледик.

Шейда. Онсоң нәме этдиңиз?

Хоҗа. Онсоң Селим Хайдаровың дачасында пйесаның үстүнде ишледик…

Эҗеш *(Хоҗа).* Хачан гайдып гелдиңиз?

Хоҗа. Бай-бай хезил эдип йөрмели комедия болды.

Сахна ягтыляр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эҗеш сахнада хер яна йөрәп, найынҗар, зарын гүрлейәр.

Эҗеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одуң билен яшадым. Мен гыммат-гыммат геййимлери гейип, безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлаҗак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйҗеҗиклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатҗак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп,

мүшки-энвер сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа берҗек болдум. Эй, Аллам, мен ниҗе йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болҗак болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганҗыга чалышдың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлаяр.

Кыят. Эҗеш! Эҗешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эҗеш голуны салгап уграяр. Ала шовхун болуп безенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Биринҗи гелин гелйәр. Биринҗи гелин - Дөвлет. Ол Кыядың дашында танс ойнап, айдым айдып башлаяр. Эҗеш аңк болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринҗи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринҗи гелин Эҗеши гөрүп тисгинен боляр.

Биринҗи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эҗеңми?

Эҗеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринҗи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эҗеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринҗи гелин *(җакҗак гүлйәр).* Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сең ялы хелейи бормы?

Кыят *(зордан саковлап).* Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирниҗи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» диййип, ант ичип, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Биринҗи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениңде, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмуң? *(Эҗеше голайлаяр)* Я харам хелей, сен мениң Кыядымы җадылап, догалайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринҗи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хоҗа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болямың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым… Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла *(келлесини тутуп).* Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чыкдов!

Биринҗи гелин. Ол тасаныл гидйәр. Эҗеш сүем бармагыны узадып, шейле бир җынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейәр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден биринҗи гелин йылгырып гелйәр. Гаршысындан чыкан Пайтык гелни гөрүп йыгыряр.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Биринҗи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе җанпена герек дәлми?
Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!
Пайтык. Сизе Җопбан бай ялы бай гул герек дәлми?...
Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!
Пайтык. Сизе машыны билен гуллук этҗек шопур дагам герек дәлми?!
Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!
Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнежигиңизи айырайың-да!
Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и! Әйнегими айырсам ашык борсыңыз.
Пайтык. Вай, эйҗежик җүйҗежик, мен эййәм ашык болдум…
Биринҗи гелин. Вай, гөрениңизе ашык бор ялы сиз нәме артистми?
Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыҗа гелин, вәшиҗе гелин, сүйҗүҗе гелин, *(якынына барып гулагына пышырдаяр)* мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!
Олар гечип гидйәрлер.

Ол гүлүп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңкы модада гейнен икинҗи гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-саркып, салланып гелйәр. Икинҗи гелин - Гаммар. Ол Хоҗаны гуҗаклаяр.
Икинҗи гелин. Вай, башымың гөвхер җыгасы, ким сени өлдүрди!
Хоҗа *(җынссыз гыгыряр).* Шейда! Шейдаҗан, халас эйле!
Икнҗи гелин. Хош эзизим, мен сени кимден халас эдейин?
Хоҗа *(багыряр).* Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!
Икинҗи гелин. Горкма. Горкма, Хоҗаҗан, ынха, мен дадыңа етишдим!
Гыкылыга Шейда гелйәр, ол аңк болуп сынлаяр.
Хоҗа. Шейда халас эйле!
Шейда. Ол албассы ким?
Икинҗи гелин. Хоҗаҗан, ол албассы ким?
Шейда. Мен Хоҗаның аялы, йөне сен ким?
Икинҗи гелин. Вай, Хоҗаҗан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимиң сыртына депип ковдум!» дийменмидиң?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүреңде мен саллах диймәнмидиң?
Хоҗа. Вай, мен дәлирәпдирин-эй! Ай Эзрайылҗан, аклымы алаңдан аманадымы алавер-эй!
Икинҗи гелин. Ах, бивепа азгын! Сен бейдип шеррайлык эдип менден сыпармың!
Шейда дессине шелайынсырап шейтанлыга башлаяр.
Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүҗаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хоҗа сениң оваданҗа ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездиң?
Хоҗа *(аңаляр).* О мениң ойнашым дәл.
Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданҗа гелин экен!.. Овадан гелин, Хоҗаҗан мениң сыртыма депип ковды бил! Хоҗаҗан мен буҗагаш перини саңа той эдип алып берйән!
Хоҗа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!
Икинҗи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын!
Хоҗа *(аглаяр).* Вай, Аллаҗан, өз берен җаныңы өзүң алавер-эй!

Икинҗи гелин, түйкүрен болуп гидйәр, Шейда-да зала йылгырып, онуң херекетини гайталаяр. Хоҗа аглаяр…

Единҗи гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Керешме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтики танс эдип Пайтык гелйәр.

Пайтык *(олара үнс бермән).* Бас гадам дидәм үстүне-хей, дар басан аяҗыкларыңдан, сейли сейрана чыканда гар басан аяҗыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяҗыкларыңдан!... Огулбег-эй, Огулбег-эй…

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылгырып бакды, ышк маңа йылгырып бакды!

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәдем өлмеен учмаха гирипдир-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданҗамы?

Пайтык. Уввв!

Гаммар. Яшаҗыкмы?

Пайтык. Буввв!

Дөвлет. Җенап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданҗа, яшаҗык гелин битини ийме хусыды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине ширин җанымы, ханы-манымы, көшк ялы җайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим.!

Дөвлет. Оххо! Пайтыгың җанын алмага, яр гырмызы гейнәйипдир, көшк ялы җайың алмага яр гырмызы гейнәйипдир!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнйә, долан-эй дәли дүнйә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнйә! Ай, җиҗуш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өврениң!

Гидйәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып гүлүшйәр. Учганаклап Огулла етип гелйәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссек дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыпяр-а!

Дөвлет. Еңңеҗан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Узук. О йигит новҗуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Дөвлет *(гапҗыгыны чыкарып пул узадяр).* Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссек маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылҗак болуп дурун!

Дөвлет. Еңңеҗан, сен аршың-күрсүң арасында гайып-гайып учуп йөрсиң!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдыгыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла *(силкинип өзүни дүрсейәр).* Вай-вай, сиз дүнйеден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хоҗа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыҗа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыҗа ярашдырып гайтдык, йөне биз гайдан бадымыза… Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйиң-дә… Немеси-дә… немеси…

Дөвлет *(аамсырап)*. Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы…

Дөвлет. Ойнашымы? *(Огулла баш атяр)* Ох-хох-хо, асыл онуң ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап гүлүп башлаяр.

Огулла. Вай, гүлүбериң ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсеңизләң…

Дөвлет. Гүлмеси бизден, йөне нәмә гүлели?

Огулла. Хоҗа кантуш яңыҗа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңки ялы немеси-дә…

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнйәр.

Секизинҗи гөрнүш.

Гамгын саз. Кыят сахнада җанына җай тапман ики яна гатнаяр. Хоҗаның болшунда, өзүни алып баршында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдиң?

Хоҗа *(самсыклач)*. Вай, Шейдаҗан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык… *(Хоҗа алыслара гарап додакларыны мүңкүлдедип, лал херекетини эдйәр.)* Сен нәдип дурсуң?

Хоҗа *(Кыядың гулагына ювашҗа)*. Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! *(гаты сесде)* Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили җынлырадып йөр?

Хоҗа *(төверегине горка гарап, ювашҗа)*. Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганҗыгым, мен ханҗак гарасам… оваданҗа, новҗуванҗа гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят *(дикан бакяр)*. Догруданам, сен җынлырап йөрсүң.

Хоҗа *(буйсанчлы, гаты сесде)*. Ховва, мен җынлырап йөрүн! *(Кыядың гулагына ювашҗа)* Кыятҗан, дүйн болса яшаҗык, оваданҗа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хоҗаҗан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят *(геӊ галяр)*. Ох-хо, сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими?

Хоҗа *(горка, аңк-таңк болуп)*. Нәме сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими? *(Кыят баш атяр, Хоҗа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлйәр)*. Хах-хах-ха, Шейда сенем җынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хоҗа. Ёк, мениң өйүме гысгаҗык, этли-ганлыҗа *(эллери билен гелниң сыналарыны гөркезйәр)* бу тайы шейлеҗе, о тайы бейлеҗе, немеси немеҗе, немеси чемеҗе ве ш.м-җе гелин гелди.

Кыят *(ойланяр).* Дур! Дур! Дур! Хоҗаҗан, хайсыдыр бир кеззап икимизиң гаршымыза пирим-пыррылдак гуруп йөр.

Хоҗа *(хош халда).* Ёк, икимиз җынлырап йөрүс! Эгер мен җынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып берҗек бормыды? Шейда маңа «Хоҗаҗан, буҗагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хоҗа Гайып капут!

Кыят *(айгытлы).* Ёк Хоҗа, икимизе хиле-пирим гуруляр!

Хоҗа. *(ювашҗа).* Шейда маңа инди сен я өлсең, я дәлиресең утарсың дийди! Өлели дийсең өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелйәр.

Дөвлет. Хоҗа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылҗаҗык хем док гышладылян кашарыңданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талак хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар… ахлаксыз…

Узук…азгын…

Дөвлет… хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле…»

Дөвлет… «сахнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп…

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет *(ичгин сынлаяр).* Хоҗа кантуш, сен бир халалҗа җанавердиң, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелйәр, олар ваканы сынлаяр.

Узук *(гөге гарап).* Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримиң әхлисини ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болҗак болсаң Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болҗак болсаң Хоҗа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагыңда гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде аланымда…

Узук…мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайҗак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утаның, уялың!

Дөвлет. Эшидйәңизми, Огулла Оррыевна-да сизе утаның, уялың дийййәр!

Огулла. Мен сизе утаның, уялың дийййән!

Дөвлет *(аңк болан боляр).* Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утанмалымы?!

Пайтык. *(гахарлы).* Түкедиң-айт! Башлыгы яңсылап дурмага утаның-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп эдип утаналың-айт! *(яшлар гидйәр).*

Кыят *(айгытлы).*Пайтык, әхли артистлере еке-екеден җаң эт! Эртир сагат он нолнолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлыкҗан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хоҗа *(эгшейәр).* Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдиң-мәй…

Кыят. Эртир репетиция!

Хоҗа. Кыятҗан, хелейлеримиз репетисия гелерми? *(зала).* Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи диңе сунгат, диңе театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи диңе хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөге эллерини герйәр, Хожа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйәр.

Докузынжы гөрнүш

Хожа мүззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гыжалат берйәр.

Пайтык *(йылгыряр).* Хожажан, охо-хо-хо, Шейда билен Эжеш гелйәр, Хеңкир билен Мүңкүр гелйә…

Огулла *(чынаберимсиз).* Кантуш, агыршан-ынжашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хожа *(гахарлы).* Мен довзахың үстүнден гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмах болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хожажан, бейик артист болабилмән өлүп гидибержекми?!

Арлы ялы Эжеш билен Шейда гелйәр. Хожа четде гулагыны дыкяр.

Огулла *(Пайтыга ювашжа).* Оюн билен чын гарышанда ажайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этжегини эдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-кумириң?

Эжеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейәр! Репетисия диен болуп яңадан ярашжак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк эдерис!

Эжеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда *(сүем бармагыны узадып гыгыряр).* Ханы сениң хемшериң?

Хожа *(яяплап).* Эгин-эшигими өзүм ювянлай.

Шейда. Сениң жулуңы сорамок, жулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш…

Хожа *(ясама йыршаряр).* Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсуң?

Хожа *(жүбүлеринден пул чыкарып, аялына сомлаяр).* Ынха, эжем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёллапдыр. *(Шейда аңк болуп пуллары аляр).*

Пайтык. Гелинлер, эзиз гелнежелер, биз аралар өйдүбә урушмаң, биз араламарыс, себәби…

Огулла… себәби биз гызыкланян тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телвас уруберйәр…

Шейда *(гыгыряр).* Бол дуран ериңде чабаланып жан бер!

Хожа *(самсык йылгырып).* Айдым айдып берердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожаның чигнинден тутуп гулагына середйәр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хожа сазанаклап, саңңылдап гүрлежек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелйәнини гөрүп харбыларча хасабат берйәр, йөне сеси аял сесине өврүлипдир.

Хожа. Башлыкжан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардынып, аграс басып орнуна гечйәр, кагызларыны дөрүп уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлыкжан, менден мелгуның кандадыгыны сора, жантыны якайын! Хардежжалың хачан гелжегини сора, даш эдейин! Эмма бу яшлар…

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи якып, дишиңи дөкжек атаңанәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?
Хожа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары окадыба-а етишдирип болмаз!
Кыят. Би яшларда җогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнҗелер ёк.
Пайтык *(зала яңсы).* Өзлерем ахлаксыз, азгын…
Огулла *(зала яңсы).* …харамы, хелейбаз эххенекококлар!
Селим Хайдарович гелйәр, ол Кыят хем Хоҗа билен гуҗаклашып гөрүшйәр.
Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...
Кыят. Селим Хайдарович! */өр-гөкден гелйәр/* Сиз нире, велаят театры нире?
Хожа. Селим Хайдарович, җаң эден болсаңыз, мынасып гаршылардык-да…
Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хоҗаҗан, көп-көп саг болуң… */сумкасындан бир петде кагыз чыкаряр. /*Ынха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайдаңызсоң, өзүмизиң яңадан хер бир сөзи, хер бир җүмләни сынтгылан вариантым… Кәмиллигиң чәги ёк дийлени-дә! Ынха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнеҗай комедия болды…
Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизиң дачаңызда он гүнләп комедияның үстүнде ишләнимизе мүңкүр… Олар бизи габаныпп…
Селим Хайдарович *(гүлйәр).* Гелинлер габанян болса сөййәндирлер…
Кыядың габыл телефоны җырлаяр, ол «багышлаң» диен әхеңде, чете чекилип пессай гүрлешйәр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенйәр.
Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренҗи гелйәр!
Пайтык *(сынлаяр).* Огулла, ол оглан гаты яш дәлми?
Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдйәмиң?
Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне саңа яш дәлми?
Огулла *(гызяр).* Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?
Сола середен Пайтыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.
Пайтык *(дүнйәни унудып).* Охо-хо! *(айдыма башлаяр)* Бас гадам дидәм үстүне-хей, гар басан аяҗыкларың-эй, дар басан аяҗыкларың-эй, Огулбег-эй!
Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилишйәр, себәби сагдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханҗарлы, йүзүни сакгал-мурт басан Биринҗи йигит - Узукҗемал, Биринҗи гелин - Дөвлет гелйәр. Солдан иң соңкы модада гейнен Икинҗи йигит Керешме, Икинҗи гелин - Гаммар гелйәр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Йигитлериң икисиниңем сапанчасы бар.
Биринҗи йигит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!
Ики газаплы йигит Пайтыгың алкымына баряр, Пайтык үм билен горка-горка Кыяды гөркезйәр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкыляр, Кыят горкусына Хоҗаны гөркезйәр. Олар Хоҗаның янына баряр, Хоҗа йыгрылып ере гирип баряр.
Икинҗи йигит. Ханы Хожа кантуш атлы гуррумсак?
Хожа *(сакавлап).* Кантуш өлди…
Биринҗи йигит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?
Хожа *(сазанаклап, сакавлап).* Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!
Икинҗи йигит. *(Хоҗаны сынлап).* Хах-хах-ха! Би эшекяссыга середиң-ә! Би эшекгарна середиң-ә! *(икинҗи гелне).* Сен муңа адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы

болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыкаңда бүтин өмрүңе өлер йөрердиң, өлер йөрердиң!

Биринҗи йигит *(Кыяды сынлап)*. Вай, вай, би гарантга бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып *(биринҗи гелне)* гарагың ниреде сениң?!

Биринҗи гелин *(Эҗеше)*. Айҗын!

Икинҗи гелин *(Шейда)*. Акдабан!

Огулла *(җынсы үйтгейәр)*. Театр бизиң ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз! Кераматлы ере гелип… Чозуң-ай некгенделериң үстүне!

Огулла бир гелниң, Пайтык икинҗи йигидиң, үстүне товусяр. Шейда, Эҗеш дагам бейлекилериң үстүне бөкйәр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлаяр. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенҗе уруп гыгыряр. Париклер оларың элине гелйәр. Хоҗа ики йигит билен сөвешйәр, кимсиниң әйнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтык, Эҗеш, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың йигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтык, Огулла дагы вахахайлашып гүлүшйәр. Кыят, Хоҗа, Шейда, Эҗеш дагы йүзүни эгшидип гүлүбем биленок, аглабам. Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтык. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдуң-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хоҗа ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлерини юмуп атяр. Сапанчалар чилим отланян чакмак экен, ялын чыкяр.

Хоҗа. Хах-хах-ха.

Шейда *(Хоҗа тарап йөнелйәр)*. Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эҗеш *(Кыядың янына барып)*. Өлен йүрегим яңадан җана геләйдими?

Огулла. *(гүлйәр)*. Пайтык хан, сениң Огулбег дийип ашык болуп йөрениң!...

Пайтык. Хей-хей, Огуллаҗан, акыллыҗа бол, ёгсам мен саңа өйленер отурыбийрин!

Огулла. Ёк, сен акыллыҗа бол, ёгсам мен сени кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтык *(дызына чөкйәр)*. Огуллам, мени кантушың гүнүне дүшүр!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара сокулмаң! Узукҗемалым, ханы горкмаңы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой диййән мен саңа горкмаңы!

Узук. Той пулуңы җемледиңми? *(Дөвлет баш атяр)*.

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылгы генҗи-хазына экениңиз-ә!

Хоҗа. Асыл сиз алавлап дуран аташ экениңиз-ә!

Кыят *(дызына чөкйәр)*. Аперин яшлар, мен сизиң талантыңызың өңүнде дызыма чөкйәрин!

Хоҗа *(дызына чөкйәр, башыны эгйәр)*. Биз сизиң зехиниңизиң өңүнде башымызы эгйәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлавериң!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтык. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырярыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башлаяңыз!

Гаммар. Ёк, достум, Керешме икимиз энтек яшлыгың, ышк-хесериң гойнунда яйнап, дүнйәниң эшретини гөржек!
Дөвлет. Хай миллет, Дөвлет билен Узукҗемалың тойына гелиң-эй!
Пайтык. Хай, халайык, Огулла билен Пайтыгың тойына гелиң-эй!
Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтыгың тамадалыгы тамам!
Хоҗа. *(Шейданың голларындан тутуп, танс эдип айдыма башлаяр)*. Той-той…
Сахнадакы әхли гахрыман өз җүбүти билен танс ойнап айдым айдяр.
Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галкын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галкын, юрдум, галкын, юрдум,
Чүвен чагы багтың, юрдум!
Гүл яшайшың хөзүрини
Гөрйәр эзиз халкым, юрдум!
Гүнлеримиз шатлык-шовхун,
Гиҗелермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, эшрет сенде,
Гөвүнлермиз сейрандадыр.
Гүл Ватана эдйәс сежде,
Җигер-җанлар хейҗандадыр.
Ёллар багтдан багта баряр,
Түркмен дөвлет-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады
Ак мермерли көшкден, юрдум!
Той-байрамы дабаралы,
Ховаң энвер-мүшкден, юрдум!
Галкынышың мивеси сен,
Аслы сөйги-ышкдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чүмсин,
Түркмениң боз аласында.
Гүлки-гүлдир, гүлки-Гүндир,
Аршың-күрсүң арасында.
Юрдум бакы учмах болсун,
Президентиң саясында!

Перде.

Биринҗи перде

Биринҗи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачыляр. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелйәр. Дуйдансыз душушыкдан яңа икисем тисгинип гидйәр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар… Вай, сен нәм ишләп йөрсиң?

Гаммар. Мен… мен сени гөзләп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүнден Дөвлет билен Узукҗемал гелйәр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новҗуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икиҗиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар җадылы ышк дүнйәсинде! Гудрат дүнйәсинде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардыгыны билип галар… Бай-бай овадан сөйүшйәрлер-овввв!

Узук *(элҗирейәр)*. Сен-ә шейдип сөйүшмәнем оңармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оңармадыммы? Эйсе мениң алгыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукҗемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеҗе гезек элимден тутубам билмедиң…

Дөвлет *(хонданбәри)*. Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билҗекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! *(өйкүнйәр)* Хер гезек душушыкда дериңи еңиңе сүпүрип, «бай-бай би хованың ыссыдыгыны!» диердиң.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлериң, алныңда дурмакда иш бар. Ашык-магшугы якып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиреңизден соң гара гөзлере гарап гөрйәңизми!

Дөвлет[1]**. Узукҗемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлериңе середәймейәсми! *(төверегине гараняр, ювашҗа)*. Узукҗемалым, екеҗе сапар огшаяйын-ла!**

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огшашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огшашманы өзүң өвредәй-дә! Ёгсам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели…

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирәп Дөвлет дагының янына гелйәр.

Огулла *(ызына гараняр)*. Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет *(чынаберимсиз оюн билен)*. Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредиң!

---

1). Автор гөдегрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азаҗык узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук *(йылгыряр)*. Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла *(Гаммар билен Керешмәни сынлап)*. Хакыкы ашык-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен! Яшлыгымы ятлайдым…

Дөвлет *(аамсыраяр)*. Вай, Огулла еңңе, сенем… сөйүшйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. *(чынаберимсиз гахар билен)*. Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?! *(Огулла партлайҗак боляр гахардан яңа)*. Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдйәрис!

Огулла. *(пагыш-пара эрейәр)*. О ашык-магшугы танаяңызмы? Олар шу йылкы «Яңлан Диярымың!» еңиҗилери! Керешме Атаманова икинҗи орун, Гаммар Губаев үчүнҗи орун!

Дөвлет *(Узуга дегсинип)*. Икинҗи орун гошмак үчүнҗи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар *(речитатив шекилде пышырдап айдым айдяр)*.

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей җадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянам,
Гиҗелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени якып гойбердиң
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйҗеҗик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмуң сен?
Отдан алып, сува салып, кейп эдип,
Шамарың дей товланҗырап дурсуң сен!

Чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш.

Сахнаның сагындакы столуң башында Эҗеш, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхунлы, гүйчли саз. Керешмеден башга әхли аял артистлер агзының етишдигинден гүрлейәр, арасында җакҗаклап гүлүшйәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыклы Пайтык, голларыны келеменледип зала гарап бир затлар диййәр. Төрден Дөвлет гелйәр. Ол сахнадакылары сынлап, җүбүсинден габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы гөге узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилйәр. Аяллар җакҗаклашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесйәр. Дөвлет

хайран галып ораторлык эдйән Пайтыгы сынлаяр. Асыл Пайтык геплемән, мимика билен геплейән ялы эдйән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмеҗик эдип отырсыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс…

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетиңизе! Эгер шу махал мен аял болан болсам, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер эркек болан болсаң нәдердиң?

Хеммелер гүлүшйәр. Пурсатдан пейдаланып Керешме билен Гаммар огрын-огрын гөзлешйәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдаңа Огулла Оррыевна!

Пайтык голларыны келеменледип, ораторлык эдип дур. Дөвлет оңа гарадып «пулты» басяр. Пайтык херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтык кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлык эдип дурмуң?

Пайтык. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклыгымы ичимден айдып, ролума тайярлык гөрйән!

Дөвлет. Бех, Пайтык кака, сен бирхили артисте меңзәп баряң-ай. Сен шейдип-шейдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтык. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигиңи билйән, сенем инди өзүңиң кимдигиңи билсең, боланы!

Пайтык. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишимми?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип дашымыздан утаняр!

Пайтык Дөвлети сахнаның өңүне чекйәр.

Пайтык *(юваш).* Сен артист болсаң, Хоҗа кантуша агзыңа геленини сөгүп, гыгырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет *(горкяр).* Ёк эд-ов! Хоҗа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтык. *(ювашҗа).* Пекгеҗик! Серет! *(гаты сесде)* Хоҗа кантуш, сен махлук, сен эшек, сен барыпятан яранҗаң! *(гулагына пышырдап сөгйәр)* Гулчулык заманы боланда мен сени сатын алып, дирилигиңе ере гөмердим, *(дөшүне гүлчүлдедип уряр).* соңам янып дуран зехиниң, талантың үчин мазарыңы гуҗаклап өмрүм өтйәнчә аглардым.

Хоҗаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлйәр, ол дергазап, соңам юваш-ювашдан онуң йүзүне самсык йылгырыш чайыляр.

Хоҗа. Хакыкы таланты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. *(Пайтыга).* Халал саңа!.. Хоҗа Гайыпович, башлык гелмеҗекми?

Огулла. Хоҗа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгейми-гелмегей?

Пайтык. Хоҗаҗан, сагат нәче?

Хоҗа *(ода дүшйәр).* Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден сораң! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтык кака, башлык ёк вагты сагады менден хем сорап билерсиң!

Пайтык. Ай, ёг-а? Догмаҗык сагат нәче?

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Сагат… сагат… Ай, ёк агамҗан, говусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени вежера эдер йөрерсиң!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпҗемаллар…

Дөвлет…ве шоңа меңзешлер…

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бизиң театрың яшлары…

Пайтык…көрзехинликде, наданлыкда, бисоватлыкда, патдаллыкда, түнтликде иле мешхур!

Огулла. Би заманың яшлары!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная эдйәр.

Дөвлет…отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемиң, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара эдишип йөрлер… Хожа Гайыпович ялы…

Хожа. Мен… Мен… мен кими масгара эдипдирин?

Дөвлет. Хай, Хожа кака, кеплеме! Кепледигиң хакыкаты айдып душман газанарсың!

Хожаны геплетмейәр, Хожа геплеҗек боляр.

Хожа. Айрыл-хов, кеплеҗек…

Дөвлет…онда илки кеплемәни өврен-дә!

Огулла. Вай, вай, кантуш, хакыкаты айтмак инди саңа галыпмы?

Хожа. Мен! *(гыгыряр)* Мен ялан сөзлеҗек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утанмаямың ялан сөзлемәге Хожа Гайыпович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзи билен маныдаш сыпайырак сөз тапып бериң-дә!

Дөвлет. Оны нәм этҗек!

Хожа. Саңа дийип, сениң гөвнүңе дегҗек!

Дөвлет. Вай, гөвнүме дегҗегиң чын болса Дөвлет Хуммаев мениң шәгирдим дийәй! *(Дөвлет айнап, Хожа чиңңерилип ойнаяр.)* Хожа кака, гахарымы гетирсең, мен саңа халыпам диерин!

Хожа. *(яңагыны тутяр).* Маңа халыпам диениңден бирки шарпык урай!

Пайтык. Хезрети артистлер, богемалар, бомондлар! Бизиң топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер дийип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойҗак болян комедиямыз говшак.

Пайтык. Комедияның темасам актуал дәл.

Эҗеш. О нәхили актуал дәл? Пайтык хан, пәкизе сөйги, нурана гүлки, яз ялы йылгырыш, шады-хоррамлык хемише актуалдыр!

Шейда. Екеҗе гезек йүрекден гүлениң дүнйә малына деңдир Пайтык хан!

Хожа. Биз он бир артист! Херимиз ойнуң довамында бәш сапар гүлдүрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым гүлкүден дүшйәр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнуң довамында бәш ёла гүлдүрсин!

Дөвлет. Маймын борус, өз үстүмизден гүлдирис, йөне бәш гүлкүни бизден алың!

Пайтык. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хожа *(өр-гөкден гелйәр).* Сен… сен Кыят Кепбаничиң сайлан ойнуна говшак дийип дурмуң?

Эли сумкалы Кыят Кепбанович гелйәр.

Кыят. Адамлар, багышлавериң! Баш башлык саклайды-да…

Пайтык. Хожа Гайыпович, анха башлык гелди. Дий инди яңкыжа диййәнлериңи!

Кыят *(йылгыряр)*. Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хожа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык *(өңе чыкяр)*. Хожа Гайыпович комедия говшак диййә!... Хожаҗан мамла. Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуң алы хезретлери артист! Биз ялы гүйчли артистлер барка, эҗиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гуйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистиң йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мүң томашача сежде этдирйәрис! Бизиң аңрымыз янып дуран отдур! Аташдыр! Бизиң аңрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, паҗыгалы яшайышыны мифе өвүрипдирлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда *(чете)*. Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эҗеш. Ёк-ла, хәзир ол җогап аляр.

Пайтык. Бизиң аңрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхеңлер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хожаҗан болса инди ики сагатлык ойна узын дийип дур.

Хожа *(хайяды гөчйәр)*. Мен… мен ойна узак дийдимми?

Пайтык *(ардынып, чыны билен яранып)*. Хожаҗан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлейәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онуң алы хезретлери, бейик артистлер! Алланың аршда палчыкдан адама мүбәрек деми билен җан берши ялы биз драматургың гахрыманларына җанымыздан җанберерис! Бизиң бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн гоймарыс! *(юваш башлыга)* Башлыкҗан, маңа ругсат берсене!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк!

Хожа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хожа кака, агып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәниңи билйәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сүңкүни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлер, эртесем шол күлден гызыл от болуп ловлап чыкар! *(юваш)* Башлыкҗан, җогап берәймесең, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк диййән!

Пайтык. Маңа җогап берәйсене, башлыкҗан, үч йүз манат… көййә!

Шейда. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар догрысыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалыгыңы сайла!...

Пайтык. Башлыкҗан, соңкы ёла ругсат сорайшым!

Кыят *(сынлап хашлаяр)*. Иң соңкы җогабың шүй!

Пайтык. Яшша башлык! *(атылып гидйәр).*

Кыят *(чынлакай кешбе гирип).* Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхили беркарар дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхили кувватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхили парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхили ажайып театрмыз бар! Көшкден зыяда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалыдыр! Биз оларың гүйҗүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркарар Ватаны сөймәни, бу кувватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Огулла. Нәтҗек-дә, зехинли яш учурымлар эйдип-бейдип Ашгабатда галяр, көрзехинлер болса велаятлара гелйәр!

Шейда. Яшлар, сизи ким окатдай?

Огулла. Яшлар, сизе ким диплом бердәй?

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрай сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни атыбериң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнйәр.Чыра яняр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отургычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Керешмә дүшүндирйәр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрүнмән сахнаның төрүнде отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлаяр! Сиз сахна хакыкы ашык-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңңүрдедип, залда отуран мәхелләниң йүрегини пенҗесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, агла диен ериңизде аглар, гүл диен ериңизде гүлер.

Пайтык *(атылып баряр).* Яшлар, дүшүниң, дүнйә ышкдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнйәниң ышкына от берйәр, җүмле-җахан ышка дүшйәр! *(Ол режиссёрың янына баряр).* Башлык! Башлыкҗан!..

Кыят *(яшлара бакып, Пайтыга ювашдан, кесгин азгырыляр).* Җогап ёк-ов, җогап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йүзүни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечйәр. Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр. Саз башлаяр. Гаммар Керешмә, Керешме Гаммара середйәр, олар ене хакыкы ышка саташып, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлаяр. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар *(укудан оянан ялы тисгинйәр).* Хәх…

Пайтык *(ювашҗа пышырдаяр).* Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят *(от алып гөге бакяр).* Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! *(сахнада айланяр).* Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Керешме гидйәр.

Дөвлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, җыззын атаяйын! Бай-бай гүлерлеров!

Хоҗа *(хайран)*. Сен сахнада җыззын атҗакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип *(гөркезйәр)* өрән медениетли җыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдиң!.. Гаммар гелйәңиз…

Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр, ене олар бирек-бирегиң назарындан җадыланып, бири-бирине голайлаяр.

Кыят *(ювашҗа)*. Гаммар, реплика…

Гаммар. Эзизим…

Керешме. Мәхрибаным…

Гаммар. Керешмәм…

Кыят сачыны пенҗеләп, гыгырып яңадан дәлирейәр.

Пайтык *(атылып баряр)*. Җиҗуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хоҗа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына җан берҗекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билйәмиң? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы…

Дөвлет *(өр-гөкден гелен боляр)*. Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла…

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкыңдан ышк бермелидир!

Дөвлет. Ёк-лай, гелнеҗе, мен утанян-лай.

Шейда *(өр-гөкден гелйәр)*. Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанмаң нире? Ханы ашык назарларыңы чархлап гел!

Дөвлет. Еңңеҗан, мен бирден ашык болайсам нәме? Менде келле ёкдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнаҗакмы?

Дөвлет *(чына беримсиз ойнаяр)*. Еңңеҗан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашык болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын, сенем дәли-межнун болуп Хоҗа кантушы дул гоярсың!

Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләңе итиң хамыны гейдирер мен!

Кыят. Түкедиң җыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлаярыс…

Пайтык *(атылып баряр)*. Гаммарҗан, ярадаyың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! *(Кыяда ювашҗа)* Башлык, маңа җогап бер!

Кыят *(дергазап)*. Җогап ёк саңа!

Хоҗа. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа җогап берәймесең, ол сени җынлырадяр!

Пайтык. Башлыкҗан, ене шулар растыны айдяр!

Кыят *(гыгыряр)*. Мен дәлиреҗек! Җынлыраҗак! Җогап ёк саңа!

Пайтык. Башлыкҗан, той янып баряр, үч йүз манат көйүп баряр!

Кыят. Хоҗа!

Хоҗа атылып гидйәр.

Пайтык *(өзеленйәр)*. Башлыкҗан, иң соңкы җогап сорайшым!

Кыят. Сен иң соңкы җогабыңы дүйн алып гитдиң!..

Пайтык. Башлыкҗан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өвренен кейпиңи-кесбиңи бирден гойсаң, инфаркт борсуң дийди-дә!

Хоҗа сапанчалы ылгашлап гелйәр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хоҗа. Сапанчаны нәтҗек башлыкҗан!

Кыят *(гыгыряр).* Өзүми атҗак! Өзүми атҗак диййән мен саңа!

Хоҗа. Ёк, башлыкҗан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! *(сапанчаны Пайтыга гезейәр)* Ал саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа үч йүз манат! *(атяр)* Гуррумсак! Сениң тойыңдан яңа театр яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хоҗа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлерйәр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эҗеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хоҗа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эҗеш *(ыралап гөрйәр).* Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят *(Пайтыгың келлесини гөтерйәр).* Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хоҗа. Нәме, диңе ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде җогап сорап! Гуррумсагың өзем бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтыгың гулагына җогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадык болса, дирилер! *(депйәр)* Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа җогап берйәр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эҗеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык*(келлесини галдырып).* Җогап берениң чынмай башлыкҗан! *(ыра-дара ериндeн галяр)* Хер гезек сенден өлүп җогап алмалов!

Шейда. Вай, бисырат, асыл сен өлмәнмидиң?...

Пайтык. Хей, мен өлменми? Өлдүм! Какынып-силкинип өлдүм! Эмма мен тойың, көпчүлигиң хызматындакы адам, өлсем-де гитмейәнми җеседеми сүйрәп… *(гидйәр).*

Кыят. Ханы яңадан башлаяс… яңадан…

Огулла Кыяды чете чекйәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр… себәби… себәби олар хакыкатдан ашык-магшук… Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят *(гыгыряр).* Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейҗана салян сөйги герек!

Хоҗа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда *(зала).* Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизиң халыпамыз!

Эҗеш. Биз халыпа, эмма бизде сизиң ялы шәгирт ёк!

Хоҗа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өврениң-дә!

Хоҗа *(җаныянгын).* Булара хол сейил багда сөйүш дий, җантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүнден уялман… огшашып…

Хожа. Бири-бирини ялашып вежера болярлар.

Керешме утанҗындан йүзүни тутуп аглап гидйәр. Гаммар юмрукларыны дүвүп, Кыяда дергазап бакяр. Сахнаның төрүнде гараңкыда отуран Гайлы гөхерт ылгашлап гелип бир пенҗеси билен Кыядың, бейлеки пенҗеси билен Хожаның бокурдагындан тутяр. Аяллар ала-гох болуп сахнаның гырасына гачяр.

Дөвлет. Ынха, саңа гудрат! Пах-пах Гайлы ага Гарахан дөв бол-а!

Эҗеш. Вай, Кыяды өлдүрендир-эй!

Шейда. Вай, мен дул галандырын-эй!

Огулла. Дөвлет, олары халас эйле!

Дөвлет *(оларың дашындан айланып хешелле какяр).* Башлыкҗан, гайрат эт, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага ынсанпервердир!

Гайлы ага оларың икисинем гөге гөтерип доңуп галыпдыр.

Чыра сөнйәр

Аванссена.

Гаммар дүнйә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмеҗан масгарачылыга чыдаман аглап гидйәр, мен болса бинамыслыга салып отырын доңңара даш болуп!... Гоҗа Гайлы масгарачылыга чыдаман дәлирейәр, мен болса бинамыслыга салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ериңи, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет *(еринден туруп артистлерче гөркезйәр).* Гаммарҗан, Пайтыгың депесинден пенҗе урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип яйкылдасын йөрсүн! Хоҗа кантушың мүҗүҗе келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш леңңеч ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар *(барып якасындан тутяр).* Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?

Дөвлет. Ёк, мен сени аклыңа айлаҗак болуп дурун…

Дөвледиң якасыны гойберип җайда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен…мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк эдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, эҗеми ган агладып, пайтагт язгысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме җаның янында мени ким масгара эдйәр? Бир сүпүҗек режиссерсумак!...

Дөвлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедиң!

Гаммар. Мен хакыкы Ышк болуп янып дуркам, Керешме хакыкы Ышк болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Дөвлет. Гаммарҗан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат!... Достум, саңа Ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейҗана гетирип, хакыкы артист болуп Ышк-сөйгүден беленде гөтерил!

Гаммар. Ай, акмак, хей Ышк атлы гудратдан беленде гөтерилип болянмыдыр?

Дөвлет. Болярдыр! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгиң Сунгата телвас урдурып арша гөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алава өвүрип, диңе

Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүнйә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсиң!

Саз. Дымышлык. чыра сөнйәр...

Үчүнҗи гөрнүш

Гайлы гөхердиң өйи. Кыят, Хоҗа, Пайтык, Дөвлет дагы Гайлы ага ерлиерден ялбаряр. Саз кесилйәр.

Гайлы ага *(гыгыряр).* Мен сизе соңкы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз, онда мен юмрукλы гүрлешердим!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы эдип гечевер. Мен Керешме җаны өз гызымдан эзиз гөрйәндирин!

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам! Анха, шол гүн Кыят Кепбановичиң ылхамы җошуп, аңкасыны ашырып алып гачайды-да! Ёгсам Кыят Кепбанович күрти гойны ялы ювашҗа. Бизи дагы оглундан эзиз гөрүп, айлыгыны совруп ийдирип-ичирип йөр, ынанмасаң, йөр Кыят дәдем ресторанда нәхили адамдыгыны гөркезсин! *(Хич киме гөркезмән Пайтыга гөз гыпяр)*

Хоҗа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха, гөрерсиң Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме җан, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылыгы бес!

Дөвлет өр-гөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлерйәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың? Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр диййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага *(дергазап).* Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөрешде йыкың-да гызы алып гидибериң» диййәң.

Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин эҗизҗе артистлере хонданбәрси середип йыршаряр.

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтмышдан аган адам, сизем җахыллар! Мени гөрешип йыкың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет *(Кыяда).* Анха, Кыят Кепбанович эркек болсаң чык гөреше! Артист герегиң чын болса, чык орта!

Кыят *(гахарлы).* Мен сениң самсыкдыгыңы билйәдим, а сен сапсым самсык экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йүз, ики йүз, дөрт йүз метре?...

Гайлы ага. Чыксын орта!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Гайыпың эшегиң гарны ялы гарнына бакма! Ол йүврүгиң образына гирсе, тазыларам тозана гойяр! Хоҗа кака, чык орта!

Хоҗа. Акмак!

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчакдан йыкыля, келлеси дегйә гаты пола! Онунҗыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йыкыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйҗе галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага *(мөлерйәр).* О нәхили ярыш?

Дөвлет. Акыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Биринҗи совалы мен берйән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилйәр. А зенан орангутанлара нәме дийилйәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?...

Дөвлет *(дикан бакяр).* Гайлы ага, сен мең билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хоҗа. Кыят Кепбанович, урлуп-енҗилмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың? Эгер сен утсаң…

Хеммелер мөлерип середйәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелйәр, олар гахардан яңа Дөвлети үтүп ийәйҗеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклыгыңы эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?

Хоҗа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммарҗан үчин, онуң пәкизе сөйгүси үчин ола күштмиш, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! *(ол сүем бармагыны гөге гөтерип, важып гөрнүшде олара чынлакай бакяр)* Гүйчлини гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммарҗаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйәр. Ашгабатда гроссмейстер дикйәр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берйәс Гайлы ага. Ол гөчйәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада җаң эдйәр, гроссмейстер җогап гөчүмини гөчйәр, Гаммарҗан Пайтыга җаң эдйәр. Пайтыгам оны маңа айдяр… Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утяс!

Хеммесиниң йүзи ягтыляр.

Пайтык. Ахов, шунуң мүҗүҗе келлесинде шыгырды бар ялы-ла…

Олар гечип гидйәрлер.

Сахнада күшт дикилипдир. Ак чөпде Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр. Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан җаң эдйәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданҗа, Узугым, күшт боюнча дүнйә энсиклопедиясына серет! Бизиң эрамыздан өңден-соңда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чыныӊ билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гаршыдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлыгыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агаҗан, мен сениң нервиңи ойнарын! Онсоң сени ойнарын, җанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? *(Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язгыны гөркезйәр. Язгыда EF-9 язылыпдыр)* Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билйәмиң? Җыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшуң шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет *(шертнаманы узадяр)*. Шертнама баглашдык, Гайлы ага. Эгер ойнамасаң, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да…

Дөвлет. Гайлы ага җызмасы ёк-хов! Утулып баряныңы менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шүлерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнйә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсуң!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулдым дий-де, ташла күшдүңи!

Гайлы ага *(саг элини бокурдагына сүйкейәр)*. Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет *(йылгырып)*. Мен Хатам Тай ялы җомартдырын Гайлы кака! *(Саг элини депесинде ойнадяр)* Шундан болянчаң хезил эдибер!

Гайлы ага *(тарса еринден туряр)*. Кыят, мен шу доңузыңы уруп йыкян!

Дөвлет *(Хоҗаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр)*. Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хоҗаҗан бейик артист дийсең» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага *(лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр)*. Кыятҗан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсиң?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпыон, говшак ойнайоң! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей доңуз, сен мениң үстүмден гүлйәмиң?

Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңңалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййәр. Гайлы агаҗан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдян!

Гайлы ага *(атылып туряр).* Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Пайтык *(Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр)* Утҗак болсаң ут-хов!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт саңа!

Гайлы ага. Ёк, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип…

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! *(чете)* Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мерез этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише барар…

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашлы Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенҗе уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар богуляр, баззык-буззуклаяр.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пирим-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!

Хоҗа. Дөвлетҗан, Пайтыкҗан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гоҗадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдиң!

Чыра сөнйәр.

Дөрдүнҗи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хоҗаны чынаберимсиз ойнаярлар, Хоҗа өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хоҗаҗан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хоҗаҗан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хоҗа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босагаңы яссанып, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алып гайтмалы!

Пайтык. Хоҗа, ханы ериңден тур! *(Хоҗа туряр)* Әл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хоҗаҗан, ханы маймын болуп гөркез! *(Хоҗа хезиллер эдип маймын боляр).* Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хоҗа пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен җынссыз гыгырып, аглап башлаяр.

Хоҗа. Вай-вай, мен өлүпдирин-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдирин-эй! Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла *(гүлйәр).* Шейда гелне дурмуша чыкан гүнүң өлдүң-эй!

Узук. Гой, гой, Хоҗа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хоҗа. Гой-гой, җиҗимҗан, мен өлүпдирин-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Дөвлет *(чыны билен гыгыряр).* Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! *(Хоҗа дергазап болуп, юмрукларыны дүвйәр)* Языҗыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата! Артистлериң пири – Хоҗа Гайып ата!

Хоҗа пагыш-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хоҗаҗан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хоҗаҗан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хоҗаҗан Айседоре Дункан!

Дөвлет *(юваш).* Айседоре Дункан америкалы тансчы хелей-ов!

Пайтык *(юваш).* Хоҗа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хоҗаҗан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хоҗа беркҗе отуравери!

Хоҗа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатырҗем отур, Хоҗа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хоҗа. Вәх, хезиллер эдйәнем диййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эҗеш. Шейда, йөр буларың екеҗе кеми кофе, ичдиклери учяр! *(икиси ашхана ограяр, Эҗеш ювашҗа).* Хоҗа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учҗак болярлар.

Шейда *(ювашҗа).* Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирйәр.

Кыят *(ювашҗа).* Яшасын азатлык!

Хоҗа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмиң өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмиң өйүнде учара петек тапарсың!...

Хоҗа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнейин, Авазаны җүмле-җаханың учмахына өврүрди!

Эҗеш билен Шейда кофе гетирип пайлаяр.

Эҗеш. Узукҗан, бумада дурмуш гураныңда гидердиң-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет *(өр-гөкден гелйәр).* Пәхей, Эҗеш гелнеҗе, вах дурмуш гурсак, хей мен Узукҗемалымы Аваза ибәринми? *(гүлйәр)* Узукҗаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сизем инди дурмуш гурайсаңыз болмаямы?!

Дөвлет. Узукҗемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепҗебаш болуп мускулларыны гүҗеңлейәр).* Худайым мени бетхайбат Геракл эдип ярадайыпдыр-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарынмы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, йөр онда дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пул тапмасаң, мүҗеррет өтерсиң!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, *(бейлеки артистлере)* сизем шәхерде яшайшың эшретини гөрүп, хезиллер эдип дынч алың.

Хожа. Хорматлы Президентимиз зәхметругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүнйәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некирт эдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүңизде комедия аңыңыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакыкы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эҗеш. Сиз нәме этҗек?

Кыят. Хожа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс… Сиз Шекспир билен Мольериң гаты гүйчли драматургдыгының себәбини билйәңизми? Шекспир билен Мольер өз язан комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр… Олар сахнаны говы билйәр... Селим Хайдаровичиң бу комедиясы говы комедия, эмма ол сахнаны говы билмейәни үчин гөрнүп дуран гүлкүлери хем гөрмән я үнс бермән гечйәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сынтгыларыс…

Хожа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен гүрлешип гойдук…

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Гелнеҗелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелйә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эҗеш Кыяды сахнаның өңүне чекйәр.

Эҗеш *(юваш).* Ханы маңа эл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят *(юваш).* Нәме дийип?

Эҗеш *(юваш).* Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берйәр, әриниңкини өзи аляр. Шейда-да Хожаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкини берйәр.

Хожа. Телефонлары нәме дийип чалышяң?

Шейда. Себәбини соң билерсиң…

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

Чыра яняр. Эллери гошлы Эҗеш билен Шейда гайдып гелйәр.

Шейда *(Эҗеши гуҗаклаяр).* Аклыңдан айланайын Эҗешҗан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эҗемҗаның өмрүнде биринҗи гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенҗинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эҗеш *(есер йылгыряр).* Биринҗиден, курорта эҗемизи315 уградып, согап иш этдик! Икинҗиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимилла, бизи уградып ёк болуп гидипдирлер! Олар нирәк гидендир өйдйәң?

Шейда *(геңлейәр).* А гыз, сен нәме Кыяды габаныП йөрмиң?

Эҗеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эҗеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! *(җакҗаклаяр)* Мен Хожамы гүҗүҗеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хожаны пәкизе гелниң янына салып, дүнйәниң байлыгыны берсең-де, маңа бивепалык эдип билмез!

Эҗеш *(гүлйәр).* Шейдаҗан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хоҗа дүнйә гелип гөрмедик томашасыны гөркезели. Ханы Хоҗаңа җаң эт!

Шейда *(җаң эдйәр).* Алев, Хоҗа сенми?

Пистолетиң ышыгы эгни махра халатлы, аягы шыпбыклы Хоҗаның үстүне дүшйәр.

Хоҗа *(габыл телефонда гүрлешйәр).* Охо-хо-хо! Калбымда хейҗан Шейдам! Пах-пах бал ялы датлыҗа, ышк ялы отлыҗа овазыңдан айланайын! *(телефоны огшаяр)* Пах-пах Авазада умман шалыгының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Җанымыз хезиллер эдәйди… Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык… Сен ниреде эзизим?

Хоҗа. Ниреде бор өйдйәң? Хоҗа Хайыт Айралык дагының Хиҗран җүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашыгыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлыгымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңкап йөрмегин!

Хоҗа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пйессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Җаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эҗеше сырлы-сырлы середйәр.

Эҗеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эҗеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизиң өйүңизде!

Эҗеш *(гөге).* Гудратыңдан айланайын гең-таң дүнйә! Бизем бизиң өйде! Әрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пйессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда *(айнап, Эҗеши ойнаяр).* Ай делҗе пйесса тапандырлар-да!

Саз гүйчленйәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтык гелйәр.

Пайтык *(алыслара гарап).* Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хоҗа кантушларда-да ышык бар! Бех… Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа җаң эдерди… Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла…

Ол гечип гидйәр.

Икинҗи перде
Бәшинҗи гөрнүш.

Алҗырап алабасгы болуп Пайтык гелйәр.

Огулла *(гүлйәр).* Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелйәң?

Дөвлет. Хай ишигайдан биринҗи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эҗеш Амановна билен Шейда гайдып гелипдир.

Огулла *(җакҗаклаяр)*. Нәме Эҗеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипдирлер, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри нирeден гайдып гелсем-де өйүмде әрим ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта уградып, нирә гидендир өйдйәң! Кыят Кепбан Хоҗа кантуш билен тиркешип Хаҗа гиденмидир!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитҗек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитҗек дийдилер…

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гидендир өйдйәң?

Огулла *(мөлерйәр)*. Хә, чак эдйән.

Пайтык *(кесгин)*. Ёк, олар сениң чак эдйән ериңден хас эйменч ере…

Огулла *(утанып)*. Вай, менем шо ери чак эдйән-дә!

Дөвлет. Вай Огулла Оррыевна утанаңокмы?

Пайтык. Ёк, олар хас элхенч ере…

Огулла. Ох-хо!

Пайтык. Ох-хо дәл! Ох-хох-хох-хо! Хай багты ятанлар!

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине җаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып җаң эдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны җырлаяр. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хоҗа!... Сен нирeде?

Шейда *(ардынып Хоҗаның сесинде гүрлейәр)*. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хоҗа Гайып нирде бор өйдйәң! Хоҗа Гайып учмахың хүйр-перилери билен дәли дүнйәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулла *(аңк)*. Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда *(Хоҗаның сесинде гүрлейәр)*. Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эҗесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнйәниң дөвраныны!

Шейда янтилини япяр, гүлйәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлерип галяр.

Эҗеш *(гүлйәр)*. Анха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! *(гүлйәр)*. Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, агзыны мөҗегиң сүрени ялы хоңкардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! *(Огулла дессине агзыны юмяр).*

Огулла *(зордан)*. Эшитдиңми? О сүссек, хелейине арвах дийип дур!

Пайтык. Эшитдим, ол саңа-да говы акыл берди! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтык *(янтилини алып җаң эдйәр, Эҗешиң телефоны җырлаяр).* Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәңде кыямат гопяр!

Эҗеш янтилини япып ардыняр.

Эҗеш *(Кыядың сесинде гүрлейәр).* Пайтык бег, о Эҗеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал эйҗеҗик-эйҗеҗик нәзенинлер билен айыш-эшретде җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алҗак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! Чао! *(янтилини япяр. Сахнаның о ери гараңкыраяр).*

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(аңк).* Я дүнйе дүңдерилипдир, я биз җынлырапдырыс! Оларың аталап отуран кепини!

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(баш атяр).* Эшитдим.

Пайтык. Эшден болсаң башлык саңа говы акыл берди. Башлыгың айданы болса пермандыр! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели, сен болса мениң мүрдүми, газнамы-генҗими ий!

Огулла. Би нә мейит! *(өкҗели көвшүни элине алып ковалаяр, Пайтык гачяр).*

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, ювашҗа гүлйәр.

Дөвлет. Гаммарҗан, ынха, халыпалара гөз гөркезмегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха. Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден айдыма хиңленип, Хоҗа биле Кыят баряр.

Хоҗа. Хемраның җанын алмага, Хемраның җайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир… Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнйәңде яшабам гөрдүм-ов! Җаным гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыпырылып, арабадан бошан ат ялы…

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Эҗеш билен Шейда чай башында.

Кыят *(аяллары гөрүп аңк боляр).* Вай, сиз хачан гелдиңиз?

Хоҗа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят *(Эҗеши ичгин сынлап).* Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новҗуван гелин болайыпсың-ов!

Хоҗа *(Шейданы сынлап).* Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини җанпенасыз-затсыз Аваза униградып гойберипдирис! Шейдам, сиз хачан гелдиңиз?

Шейда *(элҗирейәр).* А сиз хачан гитдиңиз?

Хоҗа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда *(Хоҗа).* Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн нcustomереде отлап-сувладың?

Хоҗа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды… тойда болдук…

Эҗеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп нереде болдуңыз?

Кыят. Хоҗа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эҗеш. Элбетде, сораг эдип дурус… Бәш гүн нириде болдуңыз?

Хоҗа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эҗеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтыгың хапасына буланып веҗера иш этдик! *(Хоҗаның гөзлери хөвленйәр)* Пайтык билен тойларда тамадалык эдип пул газандык…

Эҗеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят *(янтилинден җаң эдйәр).* Пайтык, гелнеҗелериң сениң биле тоя гидип, тамадалык эдип үч мүң манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пурыҗа! Газанан үч мүңүмизи алып гел! *(телефоны япяр).* Гөр-ха Хоҗаҗан дүнйәни! Биз-ә эркек болуп габанман перилеримизи курорта уградяс, булар болса бизе мүңкир!

Хоҗа. Шейдам, дүнйә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялыма гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдирен болсам!... Галан өмрүме *(ювашҗа)* төк болайын!

Эҗеш. Вай, биз сизе бивепалык этдиңиз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтык гелйәр.

Пайтык. Охо-хо-хов, театрымызың йүзүниң тувагы гелипдир! Театрымызың шаны-шөхрады гелипдир… Эҗеш Амановна, Шейда…гелне, ялкымлы салам! *(үч мүң манады стола гойяр)* Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хоҗаҗан мениң ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтыкда гойяңыз?

Эҗеш *(өй телефоның дүвмелерини басып отуршына).* Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар…

Пайтык. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың кейпи бар! Хах-хах-ха!

Эҗеш. Алев. Аманат кассамы? Бикеҗан, салам! Сен бизиң артистимиз Пайтык Перманичи танаямың?

Эҗеш телефоның сес гүйчлендириҗисини басяр, Пайтык яяплаяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтык хусыды танамаян бармы? Ол яңыҗа маңа лак атып, сүйшүринтгисинден үч мүң манат алып гитди.

Эҗеш. Саг бол, Бикеҗан!... Беглер, инди нәме диерсиңиз?

Хоҗа *(зарындан найынҗар).* Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик. Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүнде ишледик…

Эҗеш. Комедия делҗемиди?

Шейда. Комедия оваданҗамыды?

Эҗеш. Комедия яшаҗыкмыды?

Шейда *(әрине дызаяр).* Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эҗеш *(адамсына сүрүнйәр).* Ай киши, биз гиден гүнүмиз эҗемизи еримизе уградып өе гелдик! Болуң, бахана тапың, бахана!

Хоҗа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичиң дачасында яшап, комедияны ишледик…

Кыят янтилинден җаң эдйәр, геплешик сес гүйчлендириҗи-де берилйәр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичиң өйлерими?

Сес. Хава, салам…

Кыят. Селим Хайдарович билен гүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышлаң, какам дөредиҗилик сапарына гидипдир…

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдйән…

Кыят. Эҗеңизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлаң өйде менден башга хич ким ёк…

Эҗеш. Ханы ишлән комедияңыз?

Кыят. Эҗешҗан, инди өзүң бахана тапышаймасаң, бизиң баханамыз гутарды…

Шейда Хоҗаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язгы сес яңланяр. Хоҗа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хоҗа, сен ниреде?

Хоҗаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хоҗа Хайыт нирде бор өйдйәң! Хоҗа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүнйәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огуллаң сеси. Вай, кантуш сен аялыңа абассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хоҗаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эҗесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнйәниң дөвраныны!

Шейда янтили өчүрйәр.

Хоҗа *(аңк).* Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эҗеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңк боляр.

Пайтыгың сеси. Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәңде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтык бег, о Эҗеш Амановна дийййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал эйҗеҗик-эйҗеҗик нәзениплер билен айыш-эшретде җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алҗак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! Чао!

Эҗеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндиңми?

Хоҗа багырып, дызанаклап Шейданың алкымына баряр.

Хоҗа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хоҗа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эҗеш *(хешелле какып яңсылаяр).* Хә, учмахда дәли дүнйәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хоҗа. Шейдаҗан, гөтерил дийме! Хәзир… хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Җынлырап өлейин!

Эҗеш *(Кыяда)*. Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен барар!

Гапы какыляр. Соңра гаты-гаты какыляр. Эҗеш гапа ограяр.

Шейда *(юваш)*. Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизиң гөзүңизи баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигиңизи гөркезип, перишде ялы пәклигиңизи субут эдиң!

Кыят билен Хожаның йүзи ягтыляр.

Эҗешиң сеси. Кыят Кепбаныңызы йитирен ериңизден гөзләң!

Сес. Сиз ким?

Эҗешиң сеси. Мен хич ким?

Шейда гапа голайлаяр, йөне ол томашача гөрүнйәр.

Шейда. Ханы мениң сапанчам! *(гапа тарап гыгыряр)* Кыят Кепбан герекми саңа! *(Голуны сапанча эдип атяр, эмма хакыкы сапанчаң сеси яңланяр)* Ал саңа Кыят! *(атяр)* Ме саңа Кыят! *(атяр, хакыкы сапанчаның сесини эшиден дашкы адамың гүпүрдәп гачян сеси эшидилйәр. Икисем гайдып гелйәр.)*

Эҗеш *(Кыяда)*. Сен энтегем өйдеми, дерхал гүм бол!

Хожа. Ынха, гүм болдум Шейдам! Ынха, ёк болдум Шейдам!

Шейда. Эҗеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыҗурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра ковалы.

Эҗеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмиң?

Шейда. Дүнйәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? *(Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр)*. Кыят Кепбанович, сен илкинҗи гезек хачан ашык болдуң?

Кыят *(артистлерче)*. Мен…мен он дөрт яшымда Эҗегүле ашык болдум…

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга… Башга хич киме!

Шейда. Иң соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан… мундан он алты гүн озал Эҗеш билен!

Шейда *(есер йылгырып)*. Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эҗеш бирнеме ынҗаляр. Шейда Хожаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдиңиз?

Хожа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледиңиз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдиңиз?

Хожа. Гиҗе ресторана гитдик. Ийдик-ичдик. Соң бизи ики гелин танса чагырды… Танс этдик…

Шейда. Онсоң нәме этдиңиз?

Хожа. Онсоң гелинлери Селим Хайдаровың дачасына әкитдик…

Эҗеш *(Хожа)*. Гелинлер яшаҗыкмыды?

Хожа. Буввв! Яшаҗык, оваданҗа, нашыҗа җеннетиң җүйҗелери!

Шейда. Онсоң нәм этдиңиз?

Хожа *(дылым-дылым эдип)*. Онсоңыны айдар ялы дәл-ләй!

Шейда. Айдар ялы дәлем болса айт.

Хожа Онсоң *(шапбылдап)*. Онсоң яшаҗык, ики новҗуван гелин билен… Кыят Кепбанич икимиз кейп чеке-чеке, гөвүн солпудан чыкдыг-ов!

Кыят *(Хоҗа шарпык чаляр)*. Эй, сен нәмелер дийип дурсуң?

Хожа. Бай-бай хезиллер этдиг-ов! Бай-бай гөнендигов!

Кыят ене урҗак боляр, Шейда онуң өңүни далдалаяр.

Шейда. Хожа, мен Шейда!

Хожа. Сен Шейда дәл, сен Шейтан! Сен албассы, ал-арвах, айырха!

Шейда *(алҗырап элеврейәр)*. Вай, асыл мен би ишигайданы хакыкатдан гипнозлайыпдырын-а! Вай-вай, мен хакыкы гөзбагчы экеним-ә!

Эҗешиң җынсы үйтгепдир, ол ики пенҗесини герип, Кыяда тарап уграяр. Кыят ызлайын басып сахнада айланяр, найынҗар элеврейәр. Хоҗа оны сынлап йылгыряр.

Хожа *(зала)*. Хах-хах-ха, Кыят Кепбаны нәдәйдимкәм?... Хах-хах-ха, хелейими урян дийип херрелйәдиңле, Херрелхан! Хах-хах-ха! Ай, мен артистләй!

Дуранларың хеммеси аңк. Чыра сөнйәр.

Алтынҗы гөрнүш.

Хоҗа өйүнде сөм болуп дур. Шейда гөчгүнли халда җайда айланяр.

Шейда. Хах-хах-ха. Бай, бай мен есерҗе экеним-ов! Асыл мен гөз баглап билйән җадыгөй экеним-ов!

Хожа *(яраняр)*. Өзем яман баглаяңлай! Асыл гөзүми-дилими, аягымы-элими баглап ташлайдың!

Шейда. Мен озалам йөне-мөне хелей дәлдигими билйәдим-ле!

Хожа. Хей, сен йөне-мөне гелин бормың?... Шейдам сениң шар гара гөзлериңде җады бар, гудрат бар, керамат бар!

Шейда. Асыл мен назарларымы чархлап томашачылара дикан гарасам, гөргүлилериң деми тутуля диййәдим-ле! Хах-хах-ха, мен җадыгөй Шейда!

Хожа. Сен җадыгөй перизат!

Шейда шеррайлыгына башлап Хоҗа гыгыряр.

Шейда. Элбетде, мен җадыгөй перизат! *(якасындан пенҗе уряр)* Ах, сен азгын Дон Жуван! Вах, сен харамхор Казанова! Кыят Кепбанич билен нәме ишлер гайран болсаң, дерхал айдып бер!

Хоҗа хезиллер эдип гүлүп башлаяр, гитдигиче гаты гүлйәр, Шейда оны дәлирәндир өйдүп горкуп башлаяр.

Хожа. Хах-хах-ха, Шейдам! Мен Кыят Кепбаничден Хожа кантуш ясадым!... Вай-вай, өмрүмде биринҗи сапар шейле хезиллер эдип ойнап гөрдүм-ов! Бай-бай мен зор артист болупдырын-ов! Хах-хах-ха! Шейдаҗан, шумат Кыят Кепбаничиң ягдайы ничикдир? Хә?

Шейда. Сен гүлен болуп менден сыпмарсың! Дерхал яшаҗык, оваданҗа, нашыҗа гелинлер билен эден пис ишлериңи айдып бер!

Хожа. Шейда, Шейда, мен оюн этдим. Кыят Кепбанич отурса-турса «Мен дүйн Эҗеше гыгырдым! Мен өңңүн Эҗеши какыш-кукуш этдим!» дийип Гөроглы болан боляр! Хах-хах-ха, хелейгулы Херрелбай!

Шейда. Сен маңа Кыят билен эден харамылыгыңы айдып бер!

Хожа. Ай, Шейда, вай Шейда! Сен ики саны хелейгулы гөргүлә мүңкүр болуп акмакмы? Хей, мениң ялы кантушың, хей Кыят Кепбан ялы хелейгулының

йүзүне яшаҗык, овадан, нашыҗа гелинлер середерми?! *(йүзүни пенҗиләп аглаяр)*

Сессиз сахна

Овадан саз билен сахна ягтыляр. Эҗеш өз җайының сагында торсарып дур. Огулла билен Узукҗемал оңа ялбарып төвелла эдйәр. Солда Кыят Кепбанович сортдурып дур, Пайтык билен Дөвлет онуң дашында пырланып төвелла эдйәр. Овадан саз. Ахыры төвеллачылар Эҗеш билен Кыядың өйкесини язярлар. Пайтык билен Дөвлет Кыяды зор билен Эҗешиң янына элтип саламлашдыряр. Саз соңланып чыра сөнйәр. Төвеллачылар иш битирип даша чыкярлар.

Пайтык. Зордан ярашдырайдыг-ов!

Огулла. Вай, олар айрылышайса, театрымызың багты ятяр ахыры!

Пайтык. Йөрүң, Эҗеш билен Кыядың ярашанының шанына мен сизе зыяпат берйән!

Өз җайындан атылып Шейда чыкяр, ызында гөзгыны Хоҗа.

Шейда. Гыйв, гыйв, бизе төвелла этмән нирәк баряңыз?

Огулла. Вай, сизе төвелла нәмә герек?

Пайтык. Сиз барыбир айрылышмаяңыз ахыры!

Шейда. Биз нәме дийип айрылышмаяс? Биз нәме Эҗеш билен Кыятдан кеммишикми?!

Хоҗа *(гөзгыны ялбаряр)*. Шейдам, биз айрылышмаяс.

Шейда. Хей шу масгарачылыкдан соң мен шу бивепа эшекяссык билен биле яшарынмы?!

Хоҗа. Шейдаҗан!

Шейда *(әрине гыгыряр)*. Бол айрылышяс дий!

Хоҗа *(найынҗар)*. Шейдаҗан хак айдяр! Биз айрылышяс!

Огулла. Сизиң чыныңызмы гыз?

Шейда. Элбетде чынымыз!

Пайтык. Кантуш, сениңем чыныңмы?

Хоҗа *(гөзгыны)*. Чынымыз өйдйән…

Пайтык. Шейда, сен галан өмрүңе дул отурҗакмы? Сен Хоҗа ялы гулы кайдан тапарсың?

Огулла. Вай, ялбарма, гой айрылышсынлар! Шейдаҗан Хоҗаны ковдугы, кантуша мен ээ чыкаян! Саңа-да Шейданы алып берйәс!

Шейда *(азгырыляр)*. Вай, мен шу эшекгарна барарынмы?

Дөвлет *(чына беримсиз яңсы)*. Хай гарамаңлай Шейда еңңе! Сеңки я эшекяссык, я эшекгарын!

Огулла. Йөр, Кантуш, мен сени депәме тәч эдйән!

Шейда. Тоба, тоба, сиз бириниң гүнүни булаҗак боляңызмы?

Огулла. Бириниң гүни буланяр, бейлекиңки дүзелйәр! Хах-хах-ха!

Шейда. Тоба! Тоба! Йөр кантуш, би пәли пислериң йүзүни гөрмегем болмаяр!

Шейда Хоҗаның голундан тутуп җайына гирйәр, төвеллачылар гүлүшйәрлер. Чыра сөнйәр.

Сахна ягтыляр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эҗеш сахнада хер яна йөрәп, найынҗар, зарын гүрлейәр.

Эҗеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одуң билен яшадым. Мен гыммат-гыммат гейимлери гейип, безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлаҗак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйҗеҗиклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатҗак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп, мүшки-энвер сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа берҗек болдум. Эй, Аллам, мен ниҗе йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болҗак болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганҗыга чалышдың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлаяр.

Кыят. Эҗеш! Эҗешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эҗеш голуны салгап ураяр. Ала шовхун болуп безенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Биринҗи гелин гелйәр. Биринҗи гелин - Дөвлет. Ол Кыядың дашында танс ойнап, айдым айдып башлаяр. Эҗеш аңк болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринҗи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринҗи гелин Эҗеши гөрүп тисгинен боляр.

Биринҗи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эҗеңми?

Эҗеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринҗи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эҗеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринҗи гелин *(җакҗак гүлйәр).* Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сең ялы хелейи бормы?

Кыят *(зордан саковлап).* Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирниҗи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» дийип, ант ичип, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Биринҗи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениңде, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмуң? *(Эҗеше голайлаяр)* Я харам хелей, сен мениң Кыядымы җадылап, догалайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринҗи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хоҗа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болямың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым… Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла *(келлесини тутуп).* Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чыкдов!

Биринҗи гелин. Ол тасаның гидйәр. Эҗеш сүем бармагыны узадып, шейле бир җынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейәр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден биринҗи гелин йылгырып гелйәр. Гаршысындан чыкан Пайтык гелни гөрүп йыгыряр.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Биринҗи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе җанпена герек дәлми?

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Сизе Җопбан бай ялы бай гул герек дәлми?...

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Сизе машыны билен гуллук этҗек шопур дагам герек дәлми?!

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнежигиңизи айырайың-да!

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и! Әйнегими айырсам ашык борсыңыз.

Пайтык. Вай, эйжежик җүйжежик, мен эййәм ашык болдум…

Биринҗи гелин. Вай, гөрениңизе ашык бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыҗа гелин, вәшиҗе гелин, сүйҗүҗе гелин, *(якынына барып гулагына пышырдаяр)* мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!

Олар гечип гидйәрлер.

Хоҗа өйүнде пенҗесини кә йүзүне уруп, кә герип хем аглаяр, хем вахахайлап гүлйәр. Онуң агысы гүлкә, гүлкиси ага меңзейәр. Томашачылар, Шейда – оны дәлирәндир өйдйәр.

Шейда. Эй, гиппопотам тимбукту! Сен аглаямың я гүлйәмиң?

Хоҗа. Хах-хах-ха! Мен Кыят Кепбандан Хоҗа кантуш ясаным үчин гүлйән, өз дүшен ягдайым үчин болса аглаян.

Шейда. Эй, динозавр, Хоҗаназавр!...

Хоҗа. Шейдаҗан, сен мени өйден ковҗак болямың?

Шейда. Эй, акмак, атамазавр! Хей, мен, Шейда гелин әринден айрылышыпдыр диен ада галарынмы? Дессине өл!

Хоҗа. Хош, Шейдам, йөне илки гүлүп-гүлүп гүлкүми гутарайын! Соң агымы аглайын. Мен өлемде табыдымы гуҗаклап аглаҗагам ёк, өзүм бир сес эдейин-дә! *(сес эдйәр)*. Вай, вай, Хоҗаҗан-эй! Шейдип саг-аман өлүп гидибердиңмей!

Ол гүлүп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңкы модада гейнен икинҗи гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-саркып, салланып гелйәр. Икинҗи гелин - Гаммар. Ол Хоҗаны гуҗаклаяр.

Икинҗи гелин. Вай, башымың гөвхер җыгасы, ким сени өлдүрди!

Хоҗа *(җынссыз гыгыряр).* Шейда! Шейдаҗан, халас эйле!

Икнҗи гелин. Хош эзизим, мен сени кимден халас эдейин?

Хоҗа *(багыряр).* Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинҗи гелин. Горкма. Горкма, Хоҗаҗан, ынха, мен дадыңа етишдим!

Гыкылыга Шейда гелйәр, ол аңк болуп сынлаяр.

Хоҗа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинҗи гелин. Хоҗаҗан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хоҗаның аялы, йөне сен ким?

Икинҗи гелин. Вай, Хоҗаҗан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимиң сыртына депип ковдум!» диймәнмидиң?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүреңде мен саллах диймәнмидиң?

Хоҗа. Вай, мен дәлирәпдирин-эй! Ай Эзрайылҗан, аклымы алаңдан аманадымы алавер-эй!

Икинҗи гелин. Ах, бивепа азгын! Сен бейдип шеррайлык эдип менден сыпармың!

Шейда дессине шелайынсырап шейтанлыга башлаяр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүҗаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хоҗа сениң оваданҗа ойнашың бар экен-ә! Нәме диййип шумада менден букуп гездиң?

Хоҗа *(аңаляр).* О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданҗа гелин экен!.. Овадан гелин, Хоҗаҗан мениң сыртыма депип ковды бил! Хоҗаҗан мен буҗагаш перини саңа той эдип алып берйән!

Хоҗа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинҗи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын!

Хоҗа *(аглаяр).* Вай, Аллаҗан, өз берен җаныңы өзүң алавер-эй!

Икинҗи гелин, түйкүрен болуп гидйәр, Шейда-да зала йылгырып, онуң херекетини гайталаяр. Хоҗа аглаяр…

Единҗи гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Керешме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтики танс эдип Пайтык гелйәр.

Пайтык *(олара үнс бермән).* Бас гадам дидәм үстүне-хей, дар басан аяҗыкларыңдан, сейли сейрана чыкаңда гар басан аяҗыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяҗыкларыңдан!... Огулбег-эй, Огулбег-эй…

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылгырып бакды, ышк маңа йылгырып бакды!

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәдем өлмеен учмаха гирипдир-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданҗамы?

Пайтык. Увввв!

Гаммар. Яшаҗыкмы?

Пайтык. Буввв!

Дөвлет. Җенап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданҗа, яшаҗык гелин битини ийме хусыды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине ширин җанымы, ханы-манымы, көшк ялы җайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим.!

Дөвлет. Оххо! Пайтыгың җанын алмага, яр гырмызы гейнәйипдир, көшк ялы җайың алмага яр гырмызы гейнәйипдир!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнйә, долан-эй дәли дүнйә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнйә! Ай, җиҗуш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өврениң!

Гидйәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып гүлүшйәр. Учганаклап Огулла етип гелйәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссек дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыпяр-а!

Дөвлет. Еңңежан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Узук. О йигит новҗуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Дөвлет *(гапҗыгыны чыкарып пул узадяр).* Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссек маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылҗак болуп дурун!

Дөвлет. Еңңежан, сен аршың-күрсүң арасында гайып-гайып учуп йөрсиң!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдыгыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла *(силкинип өзүни дүрсейәр).* Вай-вай, сиз дүнйеден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хоҗа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыҗа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыҗа ярашдырып гайтдык, йөне биз гайдан бадымыза… Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйиң-дә… Немеси-дә… немеси…

Дөвлет *(аамсырап).* Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы…

Дөвлет. Ойнашымы? *(Огулла баш атяр)* Ох-хох-хо, асыл онуң ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап гүлүп башлаяр.

Огулла. Вай, гүлүбериң ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсеңизләң…

Дөвлет. Гүлмеси бизден, йөне нәмә гүлели?

Огулла. Хоҗа кантуш яңыҗа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңки ялы немеси-дә…

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнйәр.

Секизинҗи гөрнүш.

Гамгын саз. Кыят сахнада җанына җай тапман ики яна гатнаяр. Хоҗаның болшунда, өзүни алып баршында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдиң?

Хоҗа *(самсыклач).* Вай, Шейдаҗан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык… *(Хоҗа алыслара гарап додакларыны мүңкүлдедип, лал херекетини эдйәр.)* Сен нәдип дурсуң?

Хоҗа *(Кыядың гулагына ювашҗа).* Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! *(гаты сесде)* Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили җынлырадып йөр?

Хоҗа *(төверегине горка гарап, ювашҗа).* Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганҗыгым, мен ханҗак гарасам… оваданҗа, новҗуванҗа гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят *(дикан бакяр).* Догруданам, сен җынлырап йөрсүң.

Хоҗа *(буйсанчлы, гаты сесде).* Ховва, мен җынлырап йөрүн! *(Кыядың гулагына ювашҗа)* Кыятҗан, дүйн болса яшаҗык, оваданҗа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хоҗаҗан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят *(геӊ галяр).* Ох-хо, сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими?

Хоҗа *(горка, аңк-таңк болуп).* Нәме сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими? *(Кыят баш атяр, Хоҗа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлйәр).* Хах-хах-ха, Шейда сенем җынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хоҗа. Ёк, мениң өйүме гысгаҗык, этли-ганлыҗа *(эллери билен гелниң сыналарыны гөркезйәр)* бу тайы шейлеҗе, о тайы бейлеҗе, немеси немеҗе, немеси чемеҗе ве ш.м-җе гелин гелди.

Кыят *(ойланяр).* Дур! Дур! Дур! Хоҗаҗан, хайсыдыр бир кеззап икимизиң гаршымыза пирим-пыррылдак гуруп йөр.

Хоҗа *(хош халда).* Ёк, икимиз җынлырап йөрүс! Эгер мен җынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып берҗек бормыды? Шейда маңа «Хоҗаҗан, буҗагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хоҗа Гайып капут!

Кыят *(айгытлы).* Ёк Хоҗа, икимизе хиле-пирим гуруляр!

Хоҗа. *(ювашҗа).* Шейда маңа инди сен я өлсең, я дәлиресең утарсың дийди! Өлели дийсең өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелйәр.

Дөвлет. Хоҗа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылҗаҗык хем док гышладылян кашарыңданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талак хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар… ахлаксыз…

Узук…азгын…

Дөвлет… хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле…»

Дөвлет… «сахнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп…

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет *(ичгин сынлаяр).* Хоҗа кантуш, сен бир халалҗа җанавердиң, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелйәр, олар ваканы сынлаяр.

Узук *(гөге гарап).* Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримиң әхлисини ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болҗак болсаң Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болҗак болсаң Хоҗа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагыңда гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде аланымда…

Узук…мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайҗак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утаның, уялың!

Дөвлет. Эшидйәңизми, Огулла Оррыевна-да сизе утаның, уялың дийййәр!

Огулла. Мен сизе утаның, уялың дийййән!

Дөвлет *(аңк болан боляр).* Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утанмалымы?!

Пайтык. *(гахарлы).* Түкедиң-айт! Башлыгы яңсылап дурмага утаның-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп эдип утаналың-айт! *(яшлар гидйәр).*

Кыят *(айгытлы).*Пайтык, әхли артистлере еке-екеден җаң эт! Эртир сагат он нолнолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлыкҗан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хоҗа *(эгшейәр).* Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдиң-мәй…

Кыят. Эртир репетиция!

Хоҗа. Кыятҗан, хелейлеримиз репетисия гелерми? *(зала).* Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи диңе сунгат, диңе театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи диңе хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөге эллерини герйәр, Хоҗа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйәр.

Докузынҗы гөрнүш

Хоҗа мүззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гыҗалат берйәр.

Пайтык *(йылгыряр).* Хоҗаҗан, охо-хо-хо, Шейда билен Эҗеш гелйәр, Хеңкир билен Мүңкүр гелйә…

Огулла *(чынаберимсиз).* Кантуш, агыршан-ынҗашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хоҗа *(гахарлы).* Мен довзахың үстүнден гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмах болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хоҗаҗан, бейик артист болабилмән өлүп гидиберҗекми?!

Арлы ялы Эҗеш билен Шейда гелйәр. Хоҗа четде гулагыны дыкяр.

Огулла *(Пайтыга ювашҗа).* Оюн билен чын гарышанда аҗайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этҗегини эдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-кумириң?

Эҗеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейәр! Репетисия диен болуп яңадан ярашҗак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк эдерис!

Эҗеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда *(сүем бармагыны узадып гыгыряр).* Ханы сениң хемшериң?

Хоҗа *(яяплап).* Эгин-эшигими өзүм ювянлай.

Шейда. Сениң җулуңы сорамок, җулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш…

Хоҗа *(ясама йыршаряр).* Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсуң?

Хожа *(җүбүлеринден пул чыкарып, аялына сомлаяр).* Ынха, эҗем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёллапдыр. *(Шейда аңк болуп пуллары аляр).*

Пайтык. Гелинлер, эзиз гелнеҗелер, биз аралар өйдүбә урушмаң, биз араламарыс, себәби…

Огулла… себәби биз гызыкланян тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телвас уруберйәр…

Шейда *(гыгыряр).* Бол дуран ериңде чабаланып җан бер!

Хожа *(самсык йылгырып).* Айдым айдып бердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожаның чигнинден тутуп гулагына середйәр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хоҗа сазанаклап, саңңылдап гүрлеҗек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелйәнини гөрүп харбыларча хасабат берйәр, йөне сеси аял сесине өврүлипдир.

Хожа. Башлыкҗан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардыныпp, аграс басып орнуна гечйәр, кагызларыны дөрүп уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлыкҗан, менден мелгуның кандадыгыны сора, җантыны якайын! Хардеҗҗалың хачан гелҗегини сора, даш эдейин! Эмма бу яшлар…

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи якып, дишиңи дөкҗек атаңанәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хожа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары окадыба-а етишдирип болмаз!

Кыят. Би яшларда җогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнҗелер ёк.

Пайтык *(зала яңсы).* Өзлерем ахлаксыз, азгын…

Огулла *(зала яңсы).* …харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Селим Хайдарович гелйәр, ол Кыят хем Хожа билен гуҗаклашып гөрүшйәр.

Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...

Кыят. Селим Хайдарович! */өр-гөкден гелйәр/* Сиз нире, велаят театры нире?

Хожа. Селим Хайдарович, җаң эден болсаңыз, мынасып гаршылардык-да…

Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хожаҗан, көп-көп саг болуң… */сумкасындан бир петде кагыз чыкаряр. /*Ынха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайдаңызсоң, өзүмизиң яңадан хер бир сөзи, хер бир җүмләни сынтгылан вариантым… Кәмиллигиң чәги ёк дийлени-дә! Ынха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнеҗай комедия болды…

Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизиң дачаңызда он гүнләп комедияның үстүнде ишләнимизе мүңкүр… Олар бизи габаныпp…

Селим Хайдарович *(гүлйәр).* Гелинлер габанян болса сөййәндирлер…

Кыядың габыл телефоны җырлаяр, ол «багышлаң» диен әхеңде, чете чекилип пессай гүрлешйәр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенйәр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренҗи гелйәр!

Пайтык *(сынлаяр).* Огулла, ол оглан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдйәмиң?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне саңа яш дәлми?

Огулла *(гызяр)*. Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?

Сола середен Пайтыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.

Пайтык *(дүнйәни унудып)*. Охо-хо! *(айдыма башлаяр)* Бас гадам дидәм үстүне-хей, гар басан аяҗыкларың-эй, дар басан аяҗыкларың-эй, Огулбег-эй!

Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилишйәр, себәби сагдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханҗарлы, йүзүни сакгал-мурт басан Биринҗи йигит - Узукҗемал, Биринҗи гелин - Дөвлет гелйәр. Солдан иң соңкы модада гейнен Икинҗи йигит Керешме, Икинҗи гелин - Гаммар гелйәр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Йигитлериң икисиниңем сапанчасы бар.

Биринҗи йигит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы йигит Пайтыгың алкымына баряр, Пайтык үм билен горка-горка Кыяды гөркезйәр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкыляр, Кыят горкусына Хоҗаны гөркезйәр. Олар Хоҗаның янына баряр, Хоҗа йыгрылып ере гирип баряр.

Икинҗи йигит. Ханы Хоҗа кантуш атлы гуррумсак?

Хоҗа *(сакавлап)*. Кантуш өлди…

Биринҗи йигит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хоҗа *(сазанаклап, сакавлап)*. Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!

Икинҗи йигит. *(Хоҗаны сынлап)*. Хах-хах-ха! Би эшекяссыга середиң-ә! Би эшекгарна середиң-ә! *(икинҗи гелне)*. Сен муңа адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыкаңда бүтин өмрүңе өлер йөрердиң, өлер йөрердиң!

Биринҗи йигит *(Кыяды сынлап)*. Вай, вай, би гарантга бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып *(биринҗи гелне)* гарагың нireде сениң?!

Биринҗи гелин *(Эҗеше)*. Айҗын!

Икинҗи гелин *(Шейда)*. Акдабан!

Огулла *(җынсы үйтгейәр)*. Театр бизиң ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз! Кераматлы ере гелип… Чозуң-ай некгенделериң үстүне!

Огулла бир гелниң, Пайтык икинҗи йигидиң, үстүне товусяр. Шейда, Эҗеш дагам бейлекилериң үстүне бөкйәр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлаяр. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенҗе уруп гыгыряр. Париклер оларың элине гелйәр. Хоҗа ики йигит билен сөвешйәр, кимсиниң әйнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтык, Эҗеш, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың йигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтык, Огулла дагы вахахайлашып гүлүшйәр. Кыят, Хоҗа, Шейда, Эҗеш дагы йүзүни эгшидип гүлүбем биленок, аглабам. Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтык. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдуң-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хоҗа ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлерини юмуп атяр. Сапанчалар чилим отланян чакмак экен, ялын чыкяр.

Хоҗа. Хах-хах-ха.

Шейда *(Хожа тарап йөнелйәр).* Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эҗеш *(Кыядың янына барып).* Өлен йүрегим яңадан җана геләйдими?

Огулла. *(гүлйәр).* Пайтык хан, сениң Огулбег дийип ашык болуп йөрениң!...

Пайтык. Хей-хей, Огуллаҗан, акыллыҗа бол, ёгсам мен саңа өйленер отурыбийрин!

Огулла. Ёк, сен акыллыҗа бол, ёгсам мен сени кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтык *(дызына чөкйәр).* Огуллам, мени кантушың гүнүне дүшүр!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара сокулмаң! Узукҗемалым, ханы горкмаңы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой дийййән мен саңа горкмаңы!

Узук. Той пулуңы җемледиңми? *(Дөвлет баш атяр).*

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылгы генҗи-хазына экениңиз-ә!

Хожа. Асыл сиз алавлап дуран аташ экениңиз-ә!

Кыят *(дызына чөкйәр).* Аперин яшлар, мен сизиң талантыңызың өңүнде дызыма чөкйәрин!

Хожа *(дызына чөкйәр, башыны эгйәр).* Биз сизиң зехиниңизиң өңүнде башымызы эгйәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлавериң!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтык. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырярыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башлаяңыз!

Гаммар. Ёк, достум, Керешме икимиз энтек яшлыгың, ышк-хесериң гойнунда яйнап, дүнйәниң эшретини гөрҗек!

Дөвлет. Хай миллет, Дөвлет билен Узукҗемалың тойына гелиң-эй!

Пайтык. Хай, халайык, Огулла билен Пайтыгың тойына гелиң-эй!

Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтыгың тамадалыгы тамам!

Хожа. *(Шейданың голларындан тутуп, танс эдип айдыма башлаяр).* Той-той…

Сахнадакы әхли гахрыман өз җүбүти билен танс ойнап айдым айдяр.

Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галкын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галкын, юрдум, галкын, юрдум,
Чүвен чагы багтың, юрдум!
Гүл яшайшың хөзүрини
Гөрйәр эзиз халкым, юрдум!
Гүнлеримиз шатлык-шовхун,
Гиҗелермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, эшрет сенде,
Гөвүнлермиз сейрандадыр.
Гүл Ватана эдйәс сежде,
Җигер-җанлар хейҗандадыр.
Ёллар багтдан багта баряр,
Түркмен дөвлет-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады
Ак мермерли көшкден, юрдум!
Той-байрамы дабаралы,

Ховаң энвер-мүшкден, юрдум!
Галкынышың мивеси сен,
Аслы сөйги-ышкдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чүмсин,
Түркмениң боз аласында.
Гүлки-гүлдир, гүлки-Гүндир,
Аршың-күрсүң арасында.
Юрдум бакы учмах болсун,
Президентиң саясында!

Перде.

Биринҗи перде

Биринҗи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачыляр. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелйәр. Дуйдансыз душушыкдан яңа икисем тисгинип гидйәр. Олар бирек-биреге голайлап, сахнаның ортасында бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар… Вай, сен нәм ишләп йөрсиң?

Гаммар. Мен… мен сени гөзләп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр. Сахнаның өңүнден Дөвлет билен Узукҗемал гелйәр. Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новжуваның дөври!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икиҗиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар җадылы ышк дүнйәсинде! Гудрат дүнйәсинде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында арабаның бардыгыны билип галар… Бай-бай овадан сөйүшйәрлер-ovvvв!

Узук *(элҗирейәр)*. Сен-ә шейдип сөйүшмәнем оңармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оңармадыммы? Эйсе мениң алгыр назарымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукҗемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеҗе гезек элимден тутубам билмедиң…

Дөвлет *(хондандбәри)*. Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билҗекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! *(өйкүнйәр)* Хер гезек душушыкда дериңи еңиңе сүпүрип, «бай-бай би хованың ыссыдыгыны!» диердиң.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлериң, алнында дурмакда иш бар. Ашык-магшугы якып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиреңизден соң гара гөзлере гарап гөрйәңизми!

Дөвлет[1]**. Узукҗемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлериңе середәймейәсми! *(төверегине гараняр, ювашҗа).* Узукҗемалым, екеҗе сапар огшаяйын-ла!**

Узук. Оварра бол-а! Бар илки огшашманы бир өврен-дә!

Дөвлет. Узугым, огшашманы өзүң өвредәй-дә! Ёгсам Огулла Оррыевна ялы бирини репетитор тутарын вели…

Узук. Саңа репетитор тутдырын мен!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирәп Дөвлет дагының янына гелйәр.

Огулла *(ызына гараняр).* Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет *(чынаберимсиз оюн билен).* Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредиң!

---

1). Автор гөдегрәк гөрен ериңизи айырмага, юмшатмага тайяр. Барыбир комедия азаҗык узын язылды.

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук *(йылгыряр).* Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла *(Гаммар билен Керешмәни сынлап).* Хакыкы ашык-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен! Яшлыгымы ятлайдым…

Дөвлет *(аамсыраяр).* Вай, Огулла еңңе, сенем… сөйүшйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. *(чынаберимсиз гахар билен).* Сен адаммы! Хей, сенденем адам бормы?! *(Огулла партлайҗак боляр гахардан яңа).* Биз сени адамдан хас бейик гениал артистдир өйдйәрис!

Огулла. *(пагыш-пара эрейәр).* О ашык-магшугы танаяңызмы? Олар шу йылкы «Яңлан Диярымың!» еңиҗилери! Керешме Атаманова икинҗи орун, Гаммар Губаев үчүнҗи орун!

Дөвлет *(Узуга дегсинип).* Икинҗи орун гошмак үчүнҗи орун, вессалам, айдым тамам!

Гаммар *(речитатив шекилде пышырдап айдым айдяр).*

А сен эдил дидәң ялы овадан,
А сен эдил назарың дей җадылы.
Гүндизлерине награ дартып оянам,
Гиҗелерине самрап гезйән адыңы!
Керешме гыз, керешме,
Сачларың акар чешме.
Мени якып гойбердиң
Йылдырымлы гөречде!

А сен эдил сесиң ялы эйҗеҗик,
Ховамың сен,
овазмың сен,
нурмуң сен?
Отдан алып, сува салып, кейп эдип,
Шамарың дей товланҗырап дурсуң сен!

Чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш.

Сахнаның сагындакы столуң башында Эҗеш, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхунлы, гүйчли саз. Керешмеден башга әхли аял артистлер агзының етишдигинден гүрлейәр, арасында җакҗаклап гүлүшйәр, ене гүрлейәр. Ортада гулагы гулаклыклы Пайтык, голларыны келеменледип зала гарап бир затлар дийййәр. Төрден Дөвлет гелйәр. Ол сахнадакылары сынлап, җүбүсинден габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы гөге узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилйәр. Аяллар җакҗаклашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесйәр. Дөвлет хайран галып ораторлык эдйән Пайтыгы сынлаяр. Асыл Пайтык геплемән, мимика билен геплейән ялы эдйән экен.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмеҗик эдип отырсыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс…

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетиңизе! Эгер шу махал мен аял болан болсам, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер эркек болан болсаң нәдердиң?

Хеммелер гүлүшйәр. Пурсатдан пейдаланып Керешме билен Гаммар огрын-огрын гөзлешйәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдаңа Огулла Оррыевна!

Пайтык голларыны келеменледип, ораторлык эдип дур. Дөвлет оңа гарадып «пулты» басяр. Пайтык херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Пайтык кака, сен гениал Эфлатуның кешбине гирип, ораторлык эдип дурмуң?

Пайтык. Театр ыбадатхана. Театрың акмагы-да сахнада акыллы кеплемелидир. Мен пахыр акыллы геп тапман, акмаклыгымы ичимден айдып, ролума тайярлык гөрйән!

Дөвлет. Бех, Пайтык кака, сен бирхили артисте меңзәп баряң-ай. Сен шейдип-шейдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтык. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигиңи билйән, сенем инди өзүңиң кимдигиңи билсең, боланы!

Пайтык. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишимми?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип дашымыздан утаняр!

Пайтык Дөвлети сахнаның өңүне чекйәр.

Пайтык *(юваш).* Сен артист болсаң, Хоҗа кантуша агзыңа гелени сөгүп, гыгырып, уруп саг бол ал-да!

Дөвлет *(горкяр).* Ёк эд-ов! Хоҗа кантушың гахары гелсе, элини айлаяр!

Пайтык. *(ювашҗа).* Пекгеҗик! Серет! *(гаты сесде)* Хоҗа кантуш, сен махлук, сен эшек, сен барыпатан яранҗаң! *(гулагына пышырдап сөгйәр)* Гулчулык заманы боланда мен сени сатын алып, дирилигиңе ере гөмердим, *(дөшүне гүлчүлдедип уряр).* соңам янып дуран зехиниң, талантың үчин мазарыңы гуҗаклап өмрүм өтйәнчә агларды.

Хоҗаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлйәр, ол дергазап, соңам ювашювашдан онуң йүзүне самсык йылгырыш чайыляр.

Хоҗа. Хакыкы таланты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. *(Пайтыга).* Халал саңа!.. Хоҗа Гайыпович, башлык гелмеҗекми?

Огулла. Хоҗа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгеймигелмегей?

Пайтык. Хоҗаҗан, сагат нәче?

Хоҗа *(ода дүшйәр).* Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден сораң! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтык кака, башлык ёк вагты сагады менден хем сорап билерсиң!

Пайтык. Ай, ёг-а? Догмаҗык сагат нәче?

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Сагат… сагат… Ай, ёк агамҗан, говусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени веҗера эдер йөрерсиң!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез! Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпҗемаллар…

Дөвлет…ве шоңа меңзешлер…

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Бизиң театрың яшлары…

Пайтык…көрзехинликде, наданлыкда, бисоватлыкда, патдаллыкда, түнтликде иле мешхур!

Огулла. Би заманың яшлары!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, халыпалара киная эдйәр.

Дөвлет…отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенемиң, Гарыбың, Лейлиниң, Межнуның ролуны ойнап, бедибагтлары масгара эдишип йөрлер… Хоҗа Гайыпович ялы…

Хоҗа. Мен… Мен… мен кими масгара эдипдирин?

Дөвлет. Хай, Хоҗа кака, кеплеме! Кепледигиң хакыкаты айдып душман газанарсың!

Хоҗаны геплетмейәр, Хоҗа геплеҗек боляр.

Хоҗа. Айрыл-хов, кеплеҗек…

Дөвлет…онда илки кеплемәни өврен-дә!

Огулла. Вай, вай, кантуш, хакыкаты айтмак инди саңа галыпмы?

Хоҗа. Мен! *(гыгыряр)* Мен ялан сөзлеҗек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утанмаямың ялан сөзлемәге Хоҗа Гайыпович!

Хоҗа. Доганлар, маңа харамзада сөзи билен манындаш сыпайырак сөз тапып бериңдә!

Дөвлет. Оны нәм этҗек!

Хоҗа. Саңа диййип, сениң гөвнүңе дегҗек!

Дөвлет. Вай, гөвнүме дегҗегиң чын болса Дөвлет Хуммаев мениң шәгирдим дийәй! *(Дөвлет айнап, Хоҗа чиңңерилип ойнаяр.)* Хоҗа кака, гахарымы гетирсең, мен саңа халыпам диерин!

Хоҗа. *(яңагыны тутяр).* Маңа халыпам диениңден бирки шарпык урай!

Пайтык. Хезрети артистлер, богемалар, бомондлар! Бизиң топарымыз хер йылда азындан ики комедия гойяр. Велаят бизе комиклер диййип буйсаняр. Эмма бу сапаркы гойҗак болян комедиямыз говшак.

Пайтык. Комедияның темасам актуал дәл.

Эҗеш. О нәхили актуал дәл? Пайтык хан, пәкизе сөйги, нурана гүлки, яз ялы йылгырыш, шады-хоррамлык хемише актуалдыр!

Шейда. Екеҗе гезек йүрекден гүлениң дүнйә малына деңдир Пайтык хан!

Хоҗа. Биз он бир артист! Херимиз ойнуң довамында бәш сапар гүлдүрсек, томашачыларың хер минудына ики ярым гүлкүден дүшйәр.

Шейда. Вай-вай, шу яшлар нәдип ойнуң довамында бәш ёла гүлдүрсин!

Дөвлет. Маймын борус, өз үстүмизден гүлдирис, йөне бәш гүлкүни бизден алың!

Пайтык. Говшак ойна говшак диймәни бир өврениң-дә!

Хоҗа *(өр-гөкден гелйәр).* Сен… сен Кыят Кепбаничиң сайлан ойнуна говшак диййип дурмуң?

Эли сумкалы Кыят Кепбанович гелйәр.

Кыят. Адамлар, багышлавериң! Баш башлык саклайды-да…

Пайтык. Хоҗа Гайыпович, анха башлык гелди. Дий инди яңкыҗа диййәнлериңи!

Кыят *(йылгыряр).* Хоҗа нәме диййәр?

Дөвлет. Хоҗа какаң самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык *(өңе чыкяр).* Хоҗа Гайыпович комедия говшак диййә!... Хоҗаҗан мамла. Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуң алы хезретлери артист! Биз ялы гүйчли артистлер барка, эҗиз комедия болуп билмез! Биз ялы бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Бирибар шахырың гурсагына гор гуйса, композитора билбил овазыны берсе, ол мүбәрек эли билен артистиң йүзүни сыпаландыр. Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мүң томашача сежде этдирйәрис! Бизиң аңрымыз янып дуран отдур! Аташдыр! Бизиң аңрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланың гараңкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипдирлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда *(чете).* Шу йыл ёкары категорияны аляр.

Эҗеш. Ёк-ла, хәзир ол җогап аляр.

Пайтык. Бизиң аңрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхеңлер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хоҗаҗан болса инди ики сагатлык ойна узын диййип дур.

Хоҗа *(хайяды гөчйәр).* Мен… мен ойна узак дийдимми?

Пайтык *(ардынып, чыны билен яраныр).* Хоҗаҗан, растыны айдяр. Комедия узын! Эмма биз нәме ишлейәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Биз онуң алы хезретлери,

бейик артистлер! Алланың аршда палчыкдан адама мүбәрек деми билен җан берши ялы биз драматургың гахрыманларына җанымыздан җан берерис! Бизиң бейик режиссёрымыз барка, говшак оюн гоймарыс! *(юваш башлыга)* Башлыкҗан, маңа ругсат берсене!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк!

Хоҗа. Вай, мен ойна говшак дийдимми!

Дөвлет. Хоҗа кака, агып-дөнүп дурмасана.

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәниңи билйәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сүңкүни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлер, эртесем шол күлден гызыл от болуп ловлап чыкар! *(юваш)* Башлыкҗан, җогап берәймесең, үч йүз манат увлап гидйәр!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк диййән!

Пайтык. Маңа җогап берәйсене, башлыкҗан, үч йүз манат… көййә!

Шейда. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Шулар догрысыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалыгыңы сайла!...

Пайтык. Башлыкҗан, соңкы ёла ругсат сорайшым!

Кыят *(сынлап хашлаяр)*. Иң соңкы җогабың шүй!

Пайтык. Яшша башлык! *(атылып гидйәр)*.

Кыят *(чынлакай кешбе гирип)*. Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхили беркарар дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхили кувватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхили парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхили аҗайып театрмыз бар! Көшкден зыяда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет алмалыдыр! Биз оларың гүйҗүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркарар Ватаны сөймәни, бу кувватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Бейле аҗайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хоҗа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Огулла. Нәтҗек-дә, зехинли яш учурымлар эйдип-бейдип Ашгабатда галяр, көрзехинлер болса велаятлара гелйәр!

Шейда. Яшлар, сизи ким окатдай?

Огулла. Яшлар, сизе ким диплом бердәй?

Дөвлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрай сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни атыбериң бизиң үстүмизе!

Чыра сөнйәр.Чыра яняр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отургычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Керешмә дүшүндирйәр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрүнмән сахнаның төрүнде отуряр.

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башлаяр! Сиз сахна хакыкы ашык-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңңүрдедип, залда

отуран мәхелләниң йүрегини пенҗесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, агла диен ериңизде аглар, гүл диен ериңизде гүлер.

Пайтык *(атылып баряр).* Яшлар, дүшүниң, дүнйә ышкдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнйәниң ышкына от берйәр, җүмле-җахан ышка дүшйәр! *(Ол режиссёрың янына баряр).* Башлык! Башлыкҗан!..

Кыят *(яшлара бакып, Пайтыга ювашдан, кесгин азгырыляр).* Җогап ёк-ов, җогап ёк!... Гаммар, Керешме башладык.

Йүзүни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечйәр. Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр. Саз башлаяр. Гаммар Керешмә, Керешме Гаммара середйәр, олар ене хакыкы ышка саташып, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлаяр. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар *(укудан оянан ялы тисгинйәр).* Хәх…

Пайтык *(ювашҗа пышырдаяр).* Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят *(от алып гөге бакяр).* Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! *(сахнада айланяр).* Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Керешме гидйәр.

Дөвлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылар гүлер ялы мен ашыкларың гапдалындан гечип баршыма, җыззын атаяйын! Бай-бай гүлерлер-ов!

Хоҗа *(хайран).* Сен сахнада җыззын атҗакмы?

Дөвлет. Вей, мен ине шейдип *(гөркезйәр)* өрән медениетли җыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдиң!.. Гаммар гелйәңиз…

Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр, ене олар бирек-биревиң назарындан җадыланып, бири-бирине голайлаяр.

Кыят *(ювашҗа).* Гаммар, реплика…

Гаммар. Эзизим…

Керешме. Мәхрибаным…

Гаммар. Керешмәм…

Кыят сачыны пенҗеләп, гыгырып яңадан дәлирейәр.

Пайтык *(атылып баряр).* Җиҗуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хоҗа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына җан берҗекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билйәмиң? Дөвлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы…

Дөвлет *(өр-гөкден гелен боляр).* Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла…

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкыңдан ышк бермелидир!

Дөвлет. Ёк-лай, гелнеҗе, мен утанян-лай.

Шейда *(өр-гөкден гелйәр).* Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанмаң нире? Ханы ашык назарларыңы чархлап гел!

Дөвлет. Еңңеҗан, мен бирден ашык болайсам нәме? Менде келле ёкдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнаҗакмы?

Дөвлет *(чына беримсиз ойнаяр).* Еңңеҗан, мен маковдырын, махлукдырын! Мен бирден саңа ашык болайсам, дәлирәп дүзе чыкарын, сенем дәли-межнун болуп Хоҗа кантушы дул гоярсың!

Узук. Дәлирәп дүзе чыксаң, келләңе итиң хамыны гейдирер мен!

Кыят. Түкедиң җыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлаярыс…

Пайтык *(атылып баряр).* Гаммарҗан, яраданың ягты яланчысы чын! Сахнадакы яшайыш чын! *(Кыяда юваҗа)* Башлык, маңа җогап бер!

Кыят *(дергазап).* Җогап ёк саңа!

Хоҗа. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа җогап берәймесең, ол сени җынлырадяр!

Пайтык. Башлыкҗан, ене шулар растыны айдяр!

Кыят *(гыгыряр).* Мен дәлиреҗек! Җынлыраҗак! Җогап ёк саңа!

Пайтык. Башлыкҗан, той яныр баряр, үч йүз манат көйүп баряр!

Кыят. Хоҗа!

Хоҗа атылып гидйәр.

Пайтык *(өзеленйәр).* Башлыкҗан, иң соңкы җогап сорайшым!

Кыят. Сен иң соңкы җогабыңы дүйн алып гитдиң!..

Пайтык. Башлыкҗан, Худай кессин, мен тамадалыгымы гойян. Йөне какам өврене кейпиңи-кесбиңи бирден гойсаң, инфаркт борсуң дийди-дә!

Хоҗа сапанчалы ылгашлап гелйәр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хоҗа. Сапанчаны нәтҗек башлыкҗан!

Кыят *(гыгыряр).* Өзүми атҗак! Өзүми атҗак диййән мен саңа!

Хоҗа. Ёк, башлыкҗан, сен өзүңи атсаң биз өлерис! *(сапанчаны Пайтыга гезейәр)* Ал саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа үч йүз манат! *(атяр)* Гуррумсак! Сениң тойыңдан яңа театр яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хоҗа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлерйәр. Хеммелер бу ваканы чын ялы ойнаяр.

Эҗеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хоҗа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эҗеш *(ыралап гөрйәр).* Вай-вай би өләйипдир-ә!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят *(Пайтыгың келлесини гөтерйәр).* Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хоҗа. Нәме, диңе ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде җогап сорап! Гуррумсагың өзем бир гезек өлүп гөрсүн-дә!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтыгың гулагына җогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадык болса, дирилер! *(депйәр)* Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа җогап берйәр, гитде үч йүз манадыңы газан!

Эҗеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык*(келлесини галдырып).* Җогап берениң чынмай башлыкҗан! *(ыра-дара еринден галяр)* Хер гезек сенден өлүп җогап алмалов!

Шейда. Вай, бисырат, асыл сен өлмәнмидиң?...

Пайтык. Хей, мен өлменми? Өлдүм! Какыныпсилкинип өлдүм! Эмма мен тойың, көпчүлигиң хызматындакы адам, өлсем-де гитмейәнми жеседеми сүйрәп… *(гидйәр).*

Кыят. Ханы яңадан башлаяс… яңадан…

Огулла Кыяды чете чекйәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр… себәби… себәби олар хакыкатдан ашык-магшук… Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят *(гыгыряр).* Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейжана салян сөйги герек!

Хожа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, биз хакыкы артист!

Шейда *(зала).* Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизиң халыпамыз!

Эжеш. Биз халыпа, эмма бизде сизиң ялы шәгирт ёк!

Хожа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни өврениң-дә!

Хожа *(жаныянгын).* Булара хол сейил багда сөйүш дий, жантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүнден уялман… огшашып…

Хожа. Бири-бирини ялашып вежера болярлар.

Керешме утанжындан йүзүни тутуп аглап гидйәр. Гаммар юмрукларыны дүвүп, Кыяда дергазап бакяр. Сахнаның төрүнде гараңкыда отуран Гайлы гөхерт ылгашлап гелип бир пенжеси билен Кыядың, бейлеки пенжеси билен Хожаның бокурдагындан тутяр. Аяллар ала-гох болуп сахнаның гырасына гачяр.

Дөвлет. Ынха, саңа гудрат! Пах-пах Гайлы ага Гарахан дөв бол-а!

Эжеш. Вай, Кыяды өлдүрендир-эй!

Шейда. Вай, мен дул галандырын-эй!

Огулла. Дөвлет, олары халас эйле!

Дөвлет *(оларың дашындан айланып хешелле какяр).* Башлыкжан, гайрат эт, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага ынсанпервердир!

Гайлы ага оларың икисинем гөге гөтерип доңуп галыпдыр.

Чыра сөнйәр

Аванссена.

Гаммар дүнйә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Вежера болдум-ов!... Керешмежан масгарачылыга чыдаман аглап гидйәр, мен болса бинамыслыга салып отырын доңңара даш болуп!... Гожа Гайлы масгарачылыга чыдаман дәлирейәр, мен болса бинамыслыга салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ериңи, гирмесем адам болмадыгым!

Дөвлет *(еринден туруп артистлерче гөркезйәр).* Гаммаржан, Пайтыгың депесинден пенже урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт шейдип

яйкылдасын йөрсүн! Хожа кантушың мүжүже келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш леңңеч ялы гапдаллаклап йөрсүн!

Гаммар *(барып якасындан тутяр).* Сен мени ойнажак болуп дурмуң?

Довлет. Ёк, мен сени аклыңа айлажак болуп дурун…

Довледиң якасыны гойберип жайда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен…мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк эдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, эжеми ган агладып, пайтагт язгысындан чыкып гайдян! Гел-гел Керешме жаның янында мени ким масгара эдйәр? Бир сүпүжек режиссерсумак!...

Довлет. Кыят Кепбанич мамла, сен сөйги сахнасыны ойнап билмедиң!

Гаммар. Мен хакыкы Ышк болуп янып дуркам, Керешме хакыкы Ышк болуп янып дурка - сөйгини ойнамак нәмә герек!

Довлет. Гаммаржан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат!... Достум, саңа Ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди. Сен ылхамыңы хейжана гетирип, хакыкы артист болуп Ышк-сөйгүден беленде гөтерил!

Гаммар. Ай, акмак, хей Ышк атлы гудратдан беленде гөтерилип болянмыдыр?

Довлет. Боляндыр! Сунгатың жадылы гудраты шонда-да! Сен жадылы Сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгиң Сунгата телвас урдурып арша гөтерер, Сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алава өврүп, диңе Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүнйә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсиң!

Саз. Дымышлык. чыра сөнйәр...

Үчүнжи гөрнүш

Гайлы гөхердиң өйи. Кыят, Хожа, Пайтык, Довлет дагы Гайлы ага ерли-ерден ялбаряр. Саз кесилйәр.

Гайлы ага *(гыгыряр).* Мен сизе соңкы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз, онда мен юмруклы гүрлешердим!

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы эдип гечевер. Мен Керешме жаны өз гызымдан эзиз гөрйәндирин!

Довлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам! Анха, шол гүн Кыят Кепбановичиң ылхамы жошуп, аңкасыны ашырып алып гачайды-да! Ёгсам Кыят Кепбанович күрти гойны ялы ювашжа. Бизи дагы оглундан эзиз гөрүп, айлыгыны совруп ийдирип-ичирип йөр, ынанмасаң, йөр Кыят дәдем ресторанда нәхили адамдыгыны гөркезсин! *(Хич киме гөркезмән Пайтыга гөз гыпяр)*

Хожа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха, гөрерсиң Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме жан, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылыгы бес!

Довлет өр-гөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлерйәр.

Довлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың? Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр диййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага *(дергазап)*. Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман гадымы акылдарларың эдиши ялы шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөрешде йыкың-да гызы алып гидибериң» диййәң.

Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин эҗизҗе артистлере хонданбәрси середип йыршаряр.

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтмышдан аган адам, сизем җахыллар! Мени гөрешип йыкың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет *(Кыяда)*. Анха, Кыят Кепбанович эркек болсаң чык гөреше! Артист герегиң чын болса, чык орта!

Кыят *(гахарлы)*. Мен сениң самсыкдыгыңы билйәдим, а сен сапсым самсык экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Гайыпович билен чапышып билермиң? Йүз, ики йүз, дөрт йүз метре?...

Гайлы ага. Чыксын орта!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Гайыпың эшегиң гарны ялы гарнына бакма! Ол йүврүгиң образына гирсе, тазыларам тозана гойяр! Хоҗа кака, чык орта!

Хоҗа. Акмак!

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчакдан йыкыля, келлеси дегйә гаты пола! Онунҗыны гутарып үч йыл гириш экзаменден йыкыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйҗе галанда Гайлы какам бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс.

Гайлы ага *(мөлерйәр)*. О нәхили ярыш?

Дөвлет. Акыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Биринҗи совалы мен берйән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилйәр. А зенан орангутанлара нәме дийилйәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?...

Дөвлет *(дикан бакяр)*. Гайлы ага, сен megң билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хоҗа. Кыят Кепбанович, урлуп-енҗилмәнкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың? Эгер сен утсаң…

Хеммелер мөлерип середйәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенссена

Кыят дагы гайдып гелйәр, олар гахардан яңа Дөвлети үтүп ийәйҗеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклыгыңы эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?

Хоҗа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммарҗан үчин, онуң пәкизе сөйгүси үчин ола күштмиш, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! *(ол сүем бармагыны гөге гөтерип, важсып гөрнүшде олара чынлакай бакяр)* Гүйчлини гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Гаммарҗаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйәр. Ашгабатда гроссмейстер дикйәр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берйәс Гайлы ага. Ол гөчйәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада җаң эдйәр, гроссмейстер җогап гөчүмини гөчйәр, Гаммарҗан Пайтыга җаң эдйәр. Пайтыгам оны маңа айдяр… Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утяс!

Хеммесиниң йүзи ягтыляр.

Пайтык. Ахов, шунуң мүҗүҗе келлесинде шыгырды бар ялы-ла…

Олар гечип гидйәрлер.

Сахнада күшт дикилипдир. Ак чөпде Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр. Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан җаң эдйәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданҗа, Узугым, күшт боюнча дүнйә энсиклопедиясына серет! Бизиң эрамыздан өңден-соңда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы?

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гаршыдашым Касабланкамы? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлыгыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агаҗан, мен сениң нервиңи ойнарын! Онсоң сени ойнарын, җанкөерлерими ойнарын!

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? *(Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язгыны гөркезйәр. Язгыда EF-9 язылыпдыр)* Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билйәмиң? Җыным маңа аты EF 9-а гөч диййәр!

Гайлы ага. Болшуң шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет *(шертнаманы узадяр)*. Шертнама баглашдык, Гайлы ага. Эгер ойнамасаң, утулдың хасапдыр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да…

Дөвлет. Гайлы ага җызмасы ёк-хов! Утулып баряныңы менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шүлерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнйә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейледенем түвелейләп ылхамым гелйәр! Сен утулман маймын борсуң!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулдым дий-де, ташла күшдүңи!

Гайлы ага *(саг элини бокурдагына сүйкейәр)*. Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет *(йылгырып)*. Мен Хатам Тай ялы җомартдырын Гайлы кака! *(Саг элини депесинде ойнадяр)* Шундан болянчаң хезил эдибер!

Гайлы ага *(тарса еринден туряр)*. Кыят, мен шу доңузыңы уруп йыкян!

Дөвлет *(Хоҗаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр)*. Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хоҗаҗан бейик артист дийсең» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага *(лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр)*. Кыятҗан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсиң?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпыон, говшак ойнайоң! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей доңуз, сен мениң үстүмден гүлйәмиң?

Дөвлет. Сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңңалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййәр. Гайлы агаҗан, шу гүн сениң өмрүңи алты ай узалдян!

Гайлы ага *(атылып туряр)*. Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Кыят. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Пайтык *(Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр)* Утҗак болсаң ут-хов!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт саңа!

Гайлы ага. Ёк, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип…

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, ылхамым гелмеди-дә! *(чете)* Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мерез этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, агтыгым Керешме эртеден башлап ише барар…

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашлы Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенҗе уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар богуляр, баззык-буззуклаяр.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пирим-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!

Хоҗа. Дөвлетҗан, Пайтыкҗан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гоҗадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир, сабыр эдиң!

Чыра сөнйәр.

Дөрдүнжи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хожаны чынаберимсиз ойнаярлар, Хожа өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хожаҗан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожаҗан заманымызың бейик артисти!

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң босагаңы яссанып, мүбәрек хем бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алып гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы ериңден тур! *(Хожа туряр)* Әл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожаҗан, ханы маймын болуп гөркез! *(Хожа хезиллер эдип маймын боляр).* Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожа пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен җынссыз гыгырып, аглап башлаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдирин-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдирин-эй! Шейдам, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла *(гүлйәр).* Шейда гелне дурмуша чыкан гүнүң өлдүң-эй!

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, җиҗимҗан, мен өлүпдирин-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Дөвлет *(чыны билен гыгыряр).* Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? Утан! Уял! Хей, сенденем бир артист бормы! *(Хожа дергазап болуп, юмрукларыны дүвйәр)* Языҗыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата! Артистлериң пири – Хожа Гайып ата!

Хожа пагыш-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожаҗан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожаҗан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожаҗан Айседоре Дункан!

Дөвлет *(юваш).* Айседоре Дункан америкалы тансчы хелей-ов!

Пайтык *(юваш).* Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Дөвлет. Хожаҗан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркҗе отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатырҗем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдйәнем дийййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля!

Эҗеш. Шейда, йөр буларың екеҗе кеми кофе, ичдиклери учяр! *(икиси ашхана уграяр, Эҗеш ювашҗа).* Хожа билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дыняныңа хешелле какып учҗак болярлар.

Шейда *(ювашҗа)*. Бизем хешелле какалы-да! Бизем ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирйәр.

Кыят *(ювашҗа).* Яшасын азатлык!

Хожа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмиң өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмиң өйүнде учара петек тапарсың!...

Хоҗа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнейин, Авазаны җүмле-җаханың учмахына өвүрди!

Эҗеш билен Шейда кофе гетирип пайлаяр.

Эҗеш. Узукҗан, бумада дурмуш гуранында гидердиң-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет *(өр-гөкден гелйәр).* Пәхей, Эҗеш гелнеҗе, вах дурмуш гурсак, хей мен Узукҗемалымы Аваза ибәринми? *(гүлйәр)* Узукҗаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сизем инди дурмуш гурайсаңыз болмаямы?!

Дөвлет. Узукҗемал маңа дурмушы чыкмага горкяр! (*Кепҗебаш болуп мускулларыны гүҗеңлейәр).* Худайым мени бетхайбат Геракл эдип ярадайыпдыр-да!

Узук. Вай, мен сенден горкарынмы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, йөр онда дурмуша чык-да!

Узук. Ресторанда той этмәге пул тапмасаң, мүҗеррет өтерсиң!

Кыят. Гелинлер, сиз учмах ялы Авазада, *(бейлеки артистлере)* сизем шәхерде яшайшың эшретини гөрүп, хезиллер эдип дынч алың.

Хоҗа. Хорматлы Президентимиз зәхмет ругсадымыз гөни бир ай этди! Тутуш бир ай! Бейле эшрет дүнйәниң хайсы юрдунда бар!

Кыят. Гадырдан артистлер, зәхмет ругсадының өңяны тәзе комедияның ролларыны пайлап, некирт эдип гоймагымың себәби бар. Дынч алян дөврүңизде комедия аңыңыза, рухуңыза, калбыңыза сиңсин. Сиз онсоң комедияда кешплери дөретмән, хакыкы гахрыманлара өврүлип комедияда яшарсыңыз.

Эҗеш. Сиз нәме этҗек?

Кыят. Хоҗа икимиз докуз-он гүн өйде дынч аларыс, дөрт-бәш гүн Ашгабада гидип дост-ярлар, таныш-билишлер билен дидарлашарыс… Сиз Шекспир билен Мольериң гаты гүйчли драматургдыгының себәбини билйәңизми? Шекспир билен Мольер өз язан комедияларыны өзлери сахнада гоюпдыр, өзлери хем ойнапдыр… Олар сахнаны говы билйәр... Селим Хайдаровичиң бу комедиясы говы комедия, эмма ол сахнаны говы билмейәни үчин гөрнүп дуран гүлкүлери хем гөрмән я үнс бермән гечйәр. Биз драматург билен комедияны яңадан сынтгыларыс…

Хоҗа. Биз эййәм Селим Хайдарович билен гүрлешип гойдук…

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Гелнеҗелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелйә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эҗеш Кыяды сахнаның өңүне чекйәр.

Эҗеш *(юваш).* Ханы маңа эл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят *(юваш).* Нәме дийип?

Эҗеш *(юваш).* Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берйәр, әриниңкини өзи аляр. Шейда-да Хоҗаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкини берйәр.

Хоҗа. Телефонлары нәме дийип чалышяң?

Шейда. Себәбини соң билерсиң…

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

Чыра яняр. Эллери гошлы Эҗеш билен Шейда гайдып гелйәр.

Шейда *(Эҗеши гуҗаклаяр).* Аклыңдан айланайын Эҗешҗан! Гений сен, гениал пикир тапдың сен! Эҗемҗаның өмрүнде биринҗи гезек курорта - онда-да Аваза курорта гидиши! Бегенҗинден гөзяшыны саклап билмеди пахыр!

Эҗеш *(есер йылгыряр).* Биринҗиден, курорта эҗемизи уградып, согап иш этдик! Икинҗиден болса, вепалы герчеклеримизи сынап гөрерис! Гөр-ха, биссимилла, бизи уградып ёк болуп гидипдирлер! Олар нирәк гидендир өйдйәң?

Шейда *(геңлейәр).* А гыз, сен нәме Кыяды габанып йөрмиң?

Эҗеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эҗеш. Вай, сен нәме адамыңы габананңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! *(җакҗаклаяр)* Мен Хоҗамы гүҗүҗеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хоҗаны пәкизе гелниң янына салып, дүнйәниң байлыгыны берсең-де, маңа бивепалык эдип билмез!

Эҗеш *(гүлйәр).* Шейдаҗан, инди мен нәме дийсем хә дийибер. Рас бахана-да болды, Кыят билен Хоҗа дүнйә гелип гөрмедик томашасыны гөркезели. Ханы Хоҗаңа җаң эт!

Шейда *(җаң эдйәр).* Алев, Хоҗа сенми?

Пистолетиң ышыгы эгни махра халатлы, аягы шыпбыклы Хоҗаның үстүне дүшйәр.

Хоҗа *(габыл телефонда гүрлешйәр).* Охо-хо-хо! Калбымда хейҗан Шейдам! Пах-пах бал ялы датлыҗа, ышк ялы отлыҗа овазыңдан айланайын! *(телефоны огшаяр)* Пах-пах Авазада умман шалыгының сувпериси ялы болуп салланып, сейкин басып йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Җанымыз хезиллер эдәйди… Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык… Сен нириде эзизим?

Хоҗа. Нириде бор өйдйәң? Хоҗа Хайыт Айралык дагының Хиҗран җүлгесиниң Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашыгыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлыгымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңкап йөрмегин!

Хоҗа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пйессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Җаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эҗеше сырлы-сырлы середйәр.

Эҗеш. Олар нириде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эҗеш. Онсоң биз нириде?

Шейда. Бизем сизиң өйүңизде!

Эҗеш *(гөге).* Гудратыңдан айланайын гең-таң дүнйә! Бизем бизиң өйде! Әрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пйессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда *(айнап, Эҗеши ойнаяр).* Ай делҗе пйесса тапандырлар-да!

Саз гүйчленйәр. Сахнаның төри гараляр өңден Пайтык гелйәр.

Пайтык *(алыслара гарап).* Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хоҗа кантушларда-да ышык бар! Бех… Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа җаң эдерди… Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла…

Ол гечип гидйәр.

Икинҗи перде
Бәшинҗи гөрнүш.

Алҗырап алабасгы болуп Пайтык гелйәр.

Огулла *(гүлйәр).* Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелйәң?

Дөвлет. Хай ишигайдан биринҗи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Пайтык. Эҗеш Амановна билен Шейда гайдып гелипдир.

Огулла *(җакҗаклаяр).* Нәме Эҗеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипдирлер, өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри ниреден гайдып гелсем-де өйүмде әрим ёк.

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта уградып, нирә гидендир өйдйәң! Кыят Кепбан Хоҗа кантуш билен тиркешип Хаҗа гиденмидир!

Огулла. Вай, олар Ашгабада, Селим Хайдаровичиң янына гитҗек диймәнмиди?

Пайтык. Ашгабада зәхмет ругсадының ахырларына гитҗек дийдилер…

Огулла. Вай, онда ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гидендир өйдйәң?

Огулла *(мөлерйәр).* Хә, чак эдйән.

Пайтык *(кесгин).* Ёк, олар сениң чак эдйән ериңден хас эйменч ере…

Огулла *(утанып).* Вай, менем шо ери чак эдйән-дә!

Дөвлет. Вай Огулла Оррыевна утанаңокмы?

Пайтык. Ёк, олар хас элхенч ере…

Огулла. Ох-хо!

Пайтык. Ох-хо дәл! Ох-хох-хох-хо! Хай багты ятанлар!

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине җаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып җаң эдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны җырлаяр. Шейда телефоны аляр. Диңлейәр.

Гыйв, Хоҗа!... Сен ниреде?

Шейда *(ардынып Хоҗаның сесинде гүрлейәр).* Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хоҗа Гайып нирде бор өйдйәң! Хоҗа Гайып учмахың хүйр-перилери билен дәли дүнйәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огулла *(аңк).* Вай, кантуш сен аялыңа албассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Шейда *(Хожаның сесинде гүрлейәр).* Шейда шейтана айт, гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эжесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнйәниң дөвраныны!

Шейда янтилини япяр, гүлйәр, Огулла лампа ере чөкүп, мөлерип галяр.

Эҗеш *(гүлйәр).* Анха, хезил томашаны сен тапдың!

Шейда. Театра бир томаша гөркезели! *(гүлйәр).* Шумат Огулла гөзлерини апбасы ялы петредип, агзыны мөҗегиң сүрени ялы хоңкардып отурандыр! Бай-бай би гепи гездирип шәхериң ичинде түвелейләр-ов! *(Огулла дессине агзыны юмяр).*

Огулла *(зордан).* Эшитдиңми? О сүссек, хелейине арвах дийип дур!

Пайтык. Эшитдим, ол саңа-да говы акыл берди! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели!

Огулла. Оварра бол-а пышбага!

Пайтык *(янтилини алып җаң эдйәр, Эҗешиң телефоны җырлаяр).* Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәңде кыямат гопяр!

Эҗеш янтилини япып ардыняр.

Эҗеш *(Кыядың сесинде гүрлейәр).* Пайтык бег, о Эҗеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал эйҗеҗик-эйҗеҗик нәзенинлер билен айыш-эшретде җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алҗак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! Чао! *(янтилини япяр. Сахнаның о ери гараңкыраяр).*

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(аңк).* Я дүнйе дүңдерилипдир, я биз җынлырапдырыс! Оларың аталап отуран кепини!

Пайтык. Эшитдиңми?

Огулла *(баш атяр).* Эшитдим.

Пайтык. Эшден болсаң башлык саңа говы акыл берди. Башлыгың айданы болса пермандыр! Йөр, дүнйәниң кейпини гөрели, сен болса мениң мүрдүми, газнамы-генҗими ий!

Огулла. Би нә мейит! *(өкҗели көвшүни элине алып ковалаяр, Пайтык гачяр).*

Дөвлет Гаммары сахнаның өңүне чекип, ювашҗа гүлйәр.

Дөвлет. Гаммарҗан, ынха, халыпалара гөз гөркезмегиң вагты гелди!... Хах-хах-ха. Халыпалара яшларың кимдигини гөркезели! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден айдыма хиңленип, Хоҗа биле Кыят баряр.

Хожа. Хемраның җанын алмага, Хемраның җайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир… Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнйәңде яшабам гөрдүм-ов! Җаным гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыпырылып, арабадан бошан ат ялы…

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Эҗеш билен Шейда чай башында.

Кыят *(аяллары гөрүп аңк боляр).* Вай, сиз хачан гелдиңиз?

Хожа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят *(Эҗеши ичгин сынлап).* Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен курортда товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новҗуван гелин болайыпсың-ов!

Хожа *(Шейданы сынлап).* Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини җанпенасыз-затсыз Аваза уградып гойберипдирис! Шейдам, сиз хачан гелдиңиз?

Шейда *(элҗирейәр).* А сиз хачан гитдиңиз?

Хожа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда *(Хожа).* Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн нириде отлап-сувладың?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды… тойда болдук…

Эҗеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп нириде болдуңыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлармы?

Эҗеш. Элбетде, сораг эдип дурус… Бәш гүн нириде болдуңыз?

Хожа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эҗеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтыгың хапасына буланып веҗера иш этдик! *(Хожаның гөзлери хөвленйәр)* Пайтык билен тойларда тамадалык эдип пул газандык…

Эҗеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят *(янтилинден җаң эдйәр).* Пайтык, гелнеҗелериң сениң биле тоя гидип, тамадалык эдип үч мүң манат газананымыза ынанмаяр. Үч минут пурыҗа! Газанан үч мүңүмизи алып гел! *(телефоны япяр).* Гөр-ха Хожаҗан дүнйәни! Биз-ә эркек болуп габанман перилеримизи курорта уградяс, булар болса бизе мүңкир!

Хожа. Шейдам, дүнйә гелип сенден башга зенана середен болсам! Сенден башга зенаны хыялыма гетирен болсам!... Сенден башга зенаны дүйшүме гирдирен болсам!... Галан өмрүме *(ювашжа)* төк болайын!

Эҗеш. Вай, биз сизе бивепалык этдиңиз дийдикми?

Шады-хоррам халда Пайтык гелйәр.

Пайтык. Охо-хо-хов, театрымызың йүзүниң тувагы гелипдир! Театрымызың шаны-шөхрады гелипдир… Эҗеш Амановна, Шейда…гелне, ялкымлы салам! *(үч мүң манады стола гойяр)* Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожаҗан мениң ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтыкда гойяңыз?

Эҗеш *(өй телефоның дүвмелерини басып отуршына).* Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар…

Пайтык. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың кейпи бар! Хах-хах-ха!

Эҗеш. Алев. Аманат кассамы? Бикеҗан, салам! Сен бизиң артистимиз Пайтык Перманичи танаямың?

Эҗеш телефоның сес гүйчлендириҗисини басяр, Пайтык яяплаяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтык хусыды танамаян бармы? Ол яңыжа маңа лак атып, сүйшүринтгисинден үч мүң манат алып гитди.

Эҗеш. Саг бол, Бикеҗан!... Беглер, инди нәме диерсиңиз?

Хоҗа *(зарындан найынҗар).* Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик. Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүнде ишледик…

Эҗеш. Комедия делҗемиди?

Шейда. Комедия оваданҗамыды?

Эҗеш. Комедия яшаҗыкмыды?

Шейда *(әрине дызаяр).* Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эҗеш *(адамсына сүрүнйәр).* Ай киши, биз гиден гүнүмиз эҗемизи еримизе үградып өе гелдик! Болуң, бахана тапың, бахана!

Хоҗа. Биз еди гүн Селим Хайдаровичиң дачасында яшап, комедияны ишледик…

Кыят янтилинден җаң эдйәр, геплешик сес гүйчлендириҗи-де берилйәр.

Кыят. Салам. Селим Хайдаровичиң өйлерими?

Сес. Хава, салам…

Кыят. Селим Хайдарович билен гүрлешип болмазмыка?

Сес. Багышлаң, какам дөредиҗилик сапарына гидипдир…

Кыят. Хачан гидипдир?

Сес. Мен дүйн Түркиеден гелдим. Какам ярым ярым ай мундан өң гидипдир өйдйән…

Кыят. Эҗеңизем өйде ёкмы?

Сес. Багышлаң өйде менден башга хич ким ёк…

Эҗеш. Ханы ишлән комедияңыз?

Кыят. Эҗешҗан, инди өзүң бахана тапышаймасаң, бизиң баханамыз гутарды…

Шейда Хоҗаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язгы сес яңланяр. Хоҗа өз сесини эшидип хайранлар галяр, горкяр.

Огулланың сеси. Гыйв, Хоҗа, сен нireде?

Хоҗаның сеси. Хах-хах-ха. Ярым ай албассысындан, атайрысындан, аждархасындан, арвахындан сыпан Хоҗа Хайыт нирде бор өйдйәң! Хоҗа Хайыт учмахың хүйр-перилери билен дәли дүнйәниң дөвраныны сүрйәр! Хах-хах-ха!

Огуллаң сеси. Вай, кантуш сен аялыңа абассы-арвах дийип дурмуң?! Вай, кантуш сен горкман хакыкаты айдып дурмуң?! Ай, акмак, албассың курортдан ызына гайдып гелипдир! Өйүңе гелдигиң Шейда шейтан саңа албассың кимдигини гөркезер!

Хоҗаның сеси. Шейда шейтана айт гелен ерине ёк болсун, ёгсам онуң отырерине бир деперин вели эҗесиниң күлбесинден чыкар! Паты-путысыны почтадан, талак хатыны электрон почтадан алар! Хах-хах-ха! Сен мениң кейпиме кых берҗек болма, дул хатын! Гыйбат агтарып йөренден, бар Пайтык пөңке билен сүр дәли дүнйәниң дөвраныны!

Шейда янтили өчүрйәр.

Хоҗа *(аңк).* Вай, мен нәмелер самахыллап дурун?

Эҗеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят хем аңк боляр.

Пайтыгың сеси. Башлык! Башлыкҗан! Бейик башлыкҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гайдып гелипдир! Дерхал, ганар-ганар бахана билен етип гел, ёгсам депәнде кыямат гопяр!

Кыядың сеси. Пайтык бег, о Эҗеш Амановна диййәниң ким? Шол мениң өйүмден гирип чыкян леңкебутмы? Пайтык, Пайтыкҗан, Эҗеш диениң хелей эшикли гарантгадыр! Хелей сыпатлы Эзрайылдыр! Хелей сыпатлы Хардеҗҗалдыр! Акгаңлар бу махал эйҗеҗик-эйҗеҗик нәзенинлер билен айыш-эшретде җүмле-җаханың хөзүрини гөрйәр. Хах-хах-ха! Сенем агзыңы ачып йөрмән, Огулла Оррыевнаны алҗак дийип алда-мулда, кейпини гөрүп мүрдүни ий! Чао!

Эҗеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндиңми?

Хоҗа багырып, дызанаклап Шейданың алкымына баряр.

Хоҗа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хоҗа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк!

Эҗеш *(хешелле какып яңсылаяр).* Хә, учмахда дәли дүнйәниң дөвраныны сүрдүк дийсене! Ёк бол өйден!

Хоҗа. Шейдаҗан, гөтерил дийме! Хәзир… хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Җынлырап өлейин!

Эҗеш *(Кыяда).* Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен барар!

Гапы какыляр. Соңра гаты-гаты какыляр. Эҗеш гапа играяр.

Шейда *(юваш).* Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизиң гөзүңизи баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигиңизи гөркезип, перишде ялы пәклигиңизи субут эдиң!

Кыят билен Хоҗаның йүзи ягтыляр.

Эҗешиң сеси. Кыят Кепбаныңызы йитирен ериңизден гөзләң!

Сес. Сиз ким?

Эҗешиң сеси. Мен хич ким?

Шейда гапа голайлаяр, йөне ол томашача гөрүнйәр.

Шейда. Ханы мениң сапанчам! *(гапа тарап гыгыряр)* Кыят Кепбан герекми саңа! *(Голуны сапанча эдип атяр, эмма хакыкы сапанчаң сеси яңланяр)* Ал саңа Кыят! *(атяр)* Ме саңа Кыят! *(атяр, хакыкы сапанчаның сесини эшиден дашкы адамың гүпүрдәп гачян сеси эшидилйәр. Икисем гайдып гелйәр.)*

Эҗеш *(Кыяда).* Сен энтегем өйдеми, дерхал гүм бол!

Хоҗа. Ынха, гүм болдум Шейдам! Ынха, ёк болдум Шейдам!

Шейда. Эҗеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыҗурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра ковалы.

Эҗеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмиң?

Шейда. Дүнйәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? *(Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр).* Кыят Кепбанович, сен илкинҗи гезек хачан ашык болдуң?

Кыят *(артистлерче).* Мен…мен он дөрт яшымда Эҗегүле ашык болдум…

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга… Башга хич киме!

Шейда. Иң соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан… мундан он алты гүн озал Эҗеш билен!

Шейда *(есер йылгырып).* Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эҗеш бирнеме ынҗаляр. Шейда Хоҗаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдиңиз?

Хожа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледиңиз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдиңиз?

Хожа. Гиҗе ресторана гитдик. Ийдик-ичдик. Соң бизи ики гелин танса чагырды… Танс этдик…

Шейда. Онсоң нәме этдиңиз?

Хожа. Онсоң гелинлери Селим Хайдаровың дачасына әкитдик…

Эҗеш *(Хоҗа)*. Гелинлер яшаҗыкмыды?

Хожа. Буввв! Яшаҗык, оваданҗа, нашыҗа җеннетиң җүйҗелери!

Шейда. Онсоң нәм этдиңиз?

Хожа *(дылым-дылым эдип)*. Онсоңыны айдар ялы дәл-ләй!

Шейда. Айдар ялы дәлем болса айт.

Хожа Онсоң *(шапбылдап)*. Онсоң яшаҗык, ики новҗуван гелин билен… Кыят Кепбанич икимиз кейп чеке-чеке, гөвүн солпудан чыкдыг-ов!

Кыят *(Хоҗа шарпык чаляр)*. Эй, сен нәмелер дийип дурсуң?

Хожа. Бай-бай хезиллер этдиг-ов! Бай-бай гөнендигов!

Кыят ене урҗак боляр, Шейда онуң өңүни далдалаяр.

Шейда. Хоҗа, мен Шейда!

Хожа. Сен Шейда дәл, сен Шейтан! Сен албассы, ал-арвах, айырха!

Шейда *(алҗырап элеврейәр)*. Вай, асыл мен би ишигайданы хакыкатдан гипнозлайыпдырын-а! Вай-вай, мен хакыкы гөзбагчы экеним-ә!

Эҗешиң җынсы үйтгепдир, ол ики пенҗесини герип, Кыяда тарап ураяр. Кыят ызлайын басып сахнада айланяр, найынҗар элеврейәр. Хоҗа оны сынлап йылгыряр.

Хожа *(зала)*. Хах-хах-ха, Кыят Кепбаны нәдәйдимкәм?... Хах-хах-ха, хелейими урян дийип херрелйәдиңле, Херрелхан! Хах-хах-ха! Ай, мен артистләй!

Дуранларың хеммеси аңк. Чыра сөнйәр.

Алтынҗы гөрнүш.

Хоҗа өйүнде сөм болуп дур. Шейда гөчгүнли халда җайда айланяр.

Шейда. Хах-хах-ха. Бай, бай мен есерҗе экеним-ов! Асыл мен гөз баглап билйән җадыгөй экеним-ов!

Хожа *(яраняр)*. Өзем яман баглаяңлай! Асыл гөзүми-дилими, аягымы-элими баглап ташлайдың!

Шейда. Мен озалам йөне-мөне хелей дәлдигими билйәдим-ле!

Хожа. Хей, сен йөне-мөне гелин бормың?... Шейдам сениң шар гара гөзлериңде җады бар, гудрат бар, керамат бар!

Шейда. Асыл мен назарларымы чархлап томашачылара дикан гарасам, гөргүлилериң деми тутуля диййәдим-ле! Хах-хах-ха, мен җадыгөй Шейда!

Хожа. Сен җадыгөй перизат!

Шейда шеррайлыгына башлап Хоҗа гыгыряр.

Шейда. Элбетде, мен җадыгөй перизат! *(якасындан пенҗе уряр)* Ах, сен азгын Дон Жуван! Вах, сен харамхор Казанова! Кыят Кепбанич билен нәме ишлер гайран болсаң, дерхал айдып бер!

Хоҗа хезиллер эдип гүлүп башлаяр, гитдигиче гаты гүлйәр, Шейда оны дәлирәндир өйдүп горкуп башлаяр.

Хоҗа. Хах-хах-ха, Шейдам! Мен Кыят Кепбаничден Хоҗа кантуш ясадым!... Вай-вай, өмрүмде биринҗи сапар шейле хезиллер эдип ойнап гөрдүм-ов! Бай-бай мен зор артист болупдырын-ов! Хах-хах-ха! Шейдаҗан, шумат Кыят Кепбаничиң ягдайы ничикдир? Хә?

Шейда. Сен гүлен болуп менден сыпмарсың! Дерхал яшаҗык, оваданҗа, нашыҗа гелинлер билен эден пис ишлериңи айдып бер!

Хоҗа. Шейда, Шейда, мен оюн этдим. Кыят Кепбанич отурса-турса «Мен дүйн Эҗеше гыгырдым! Мен өңңүн Эҗеши какыш-кукуш этдим!» дийип Гөроглы болан боляр! Хах-хах-ха, хелейгулы Херрелбай!

Шейда. Сен маңа Кыят билен эден харамылыгыңы айдып бер!

Хоҗа. Ай, Шейда, вай Шейда! Сен ики саны хелейгулы гөргүлә мүңкүр болуп акмакмы? Хей, мениң ялы кантушың, хей Кыят Кепбан ялы хелейгулының йүзүне яшаҗык, овадан, нашыҗа гелинлер середерми?! *(йүзүни пенҗиләп аглаяр)*

Сессиз сахна

Овадан саз билен сахна ягтыляр. Эҗеш өз җайының сагында торсарып дур. Огулла билен Узукҗемал оңа ялбарып төвелла эдйәр. Солда Кыят Кепбанович сортдурып дур, Пайтык билен Дөвлет онуң дашында пырланып төвелла эдйәр. Овадан саз. Ахыры төвеллачылар Эҗеш билен Кыядың өйкесини язярлар. Пайтык билен Дөвлет Кыяды зор билен Эҗешиң янына элтип саламлашдыряр. Саз соңланып чыра сөнйәр. Төвеллачылар иш битирип даша чыкярлар.

Пайтык. Зордан ярашдырайдыг-ов!

Огулла. Вай, олар айрылышайса, театрымызың багты ятяр ахыры!

Пайтык. Йөрүң, Эҗеш билен Кыядың ярашанының шанына мен сизе зыяпат берйән!

Өз җайындан атылып Шейда чыкяр, ызында гөзгыны Хоҗа.

Шейда. Гыйв, гыйв, бизе төвелла этмән нирәк баряңыз?

Огулла. Вай, сизе төвелла нәмә герек?

Пайтык. Сиз барыбир айрылышмаяңыз ахыры!

Шейда. Биз нәме дийип айрылышмаяс? Биз нәме Эҗеш билен Кыятдан кеммишикми?!

Хоҗа *(гөзгыны ялбаряр)*. Шейдам, биз айрылышмаяс.

Шейда. Хей шу масгарачылыкдан соң мен шу бивепа эшекяссык билен биле яшарынмы?!

Хоҗа. Шейдаҗан!

Шейда *(әрине гыгыряр)*. Бол айрылышяс дий!

Хоҗа *(найынҗар)*. Шейдаҗан хак айдяр! Биз айрылышяс!

Огулла. Сизиң чыныңызмы гыз?

Шейда. Элбетде чынымыз!

Пайтык. Кантуш, сениңем чыныңмы?

Хожа *(гөзгыны).* Чынымыз өйдйән…

Пайтык. Шейда, сен галан өмрүңе дул отурҗакмы? Сен Хоҗа ялы гулы кайдан тапарсың?

Огулла. Вай, ялбарма, гой айрылышсынлар! Шейдаҗан Хоҗаны ковдугы, кантуша мен ээ чыкаян! Саңа-да Шейданы алып берйәс!

Шейда *(азгырыляр).* Вай, мен шу эшекгарна барарынмы?

Дөвлет *(чына беримсиз яңсы).* Хай гарамаңлай Шейда еңңе! Сеңки я эшекяссык, я эшекгарын!

Огулла. Йөр, Кантуш, мен сени депәме тәч эдйән!

Шейда. Тоба, тоба, сиз бириниң гүнүни булаҗак боляңызмы?

Огулла. Бириниң гүни буланяр, бейлекиңки дүзелйәр! Хах-хах-ха!

Шейда. Тоба! Тоба! Йөр кантуш, би пәли пислериң йүзүни гөрмегем болмаяр!

Шейда Хоҗаның голундан тутуп җайына гирйәр, төвеллачылар гүлүшйәрлер. Чыра сөнйәр.

Сахна ягтыляр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эҗеш сахнада хер яна йөрәп, найынҗар, зарын гүрлейәр.

Эҗеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одуң билен яшадым. Мен гыммат-гыммат гейимлери гейип, безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлаҗак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйҗеҗиклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатҗак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп, мүшки-энвер сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа берҗек болдум. Эй, Аллам, мен ниҗе йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болҗак болдум! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганҗыга чалышдың!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлаяр.

Кыят. Эҗеш! Эҗешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эҗеш голуны салгап уграяр. Ала шовхун болуп безенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Биринҗи гелин гелйәр. Биринҗи гелин - Дөвлет. Ол Кыядың дашында танс ойнап, айдым айдып башлаяр. Эҗеш аңк болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринҗи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринҗи гелин Эҗеши гөрүп тисгинен боляр.

Биринҗи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би албассы ялы кемпир сениң эҗеңми?

Эҗеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринҗи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эҗеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринҗи гелин *(җакҗак гүлйәр).* Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сең ялы хелейи бормы?

Кыят *(зордан саковлап).* Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирнижи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» диийип, ант ичип, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким?

Биринжи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениңде, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадык болуп дурмуң? *(Эжеше голайлаяр)* Я харам хелей, сен мениң Кыядымы җадылап, догалайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара! Мен сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринжи гелин. Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хоҗа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болямың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым… Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин, хәкиме иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла *(келлесини тутуп)*. Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чык-дов!

Биринҗи гелин. Ол тасаныл гидйәр. Эҗеш сүем бармагыны узадып, шейле бир җынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейәр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден биринҗи гелин йылгырып гелйәр. Гаршысындан чыкан Пайтык гелни гөрүп йыгыряр.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Биринжи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе җанпена герек дәлми?

Биринжи гелин *(элҗирәп)*. Хи-и!

Пайтык. Сизе Җопбан бай ялы бай гул герек дәлми?...

Биринжи гелин *(элҗирәп)*. Хи-и!

Пайтык. Сизе машыны билен гуллук этҗек шопур дагам герек дәлми?!

Биринжи гелин *(элҗирәп)*. Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, әйнежигиңизи айырайың-да!

Биринжи гелин *(элҗирәп)*. Хи-и! Әйнегими айырсам ашык борсыңыз.

Пайтык. Вай, эйҗежик җүйҗежик, мен эййәм ашык болдум…

Биринжи гелин. Вай, гөрениңизе ашык бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыҗа гелин, вәшиҗе гелин, сүйҗүҗе гелин, *(якынына барып гулагына пышырдаяр)* мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада!

Олар гечип гидйәрлер.

Хоҗа өйүнде пенҗесини кә йүзүне уруп, кә герип хем аглаяр, хем вахахайлап гүлйәр. Онуң агысы гүлкә, гүлкиси ага меңзейәр. Томашачылар, Шейда – оны дәлирәндир өйдйәр.

Шейда. Эй, гиппопотам тимбукту! Сен аглаямың я гүлйәмиң?

Хоҗа. Хах-хах-ха! Мен Кыят Кепбандан Хоҗа кантуш ясаным үчин гүлйән, өз дүшен ягдайым үчин болса аглаян.

Шейда. Эй, динозавр, Хожаназавр!...

Хожа. Шейдажан, сен мени өйден ковжак болямың?

Шейда. Эй, акмак, атамазавр! Хей, мен, Шейда гелин әринден айрылышыпдыр диен ада галарынмы? Дессине өл!

Хожа. Хош, Шейдам, йөне илки гүлүп-гүлүп гүлкүми гутарайын! Соң агымы аглайын. Мен өлемде табыдымы гужаклап аглажагам ёк, өзүм бир сес эдейин-дә! *(сес эдйәр)*. Вай, вай, Хожажан-эй! Шейдип саг-аман өлүп гидибердиңмей!

Ол гүлүп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан гөзи әйнекли соңкы модада гейнен икинжи гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-саркып, салланып гелйәр. Икинжи гелин - Гаммар. Ол Хожаны гужаклаяр.

Икинжи гелин. Вай, башымың гөвхер жыгасы, ким сени өлдүрди!

Хожа *(жынссыз гыгыряр)*. Шейда! Шейдажан, халас эйле!

Икнжи гелин. Хош эзизим, мен сени кимден халас эдейин?

Хожа *(багыряр)*. Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинжи гелин. Горкма. Горкма, Хожажан, ынха, мен дадыңа етишдим!

Гыкылыга Шейда гелйәр, ол аңк болуп сынлаяр.

Хожа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинжи гелин. Хожажан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хожаның аялы, йөне сен ким?

Икинжи гелин. Вай, Хожажан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимиң сыртына депип ковдум!» диймәнмидиң?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүреңде мен саллах диймәнмидиң?

Хожа. Вай, мен дәлирәпдирин-эй! Ай Эзрайылжан, аклымы алаңдан аманадымы алавер-эй!

Икинжи гелин. Ах, бивепа азгын! Сен бейдип шеррайлык эдип менден сыпармың!

Шейда дессине шелайынсырап шейтанлыга башлаяр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүжаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хожа сениң оваданжа ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездиң?

Хожа *(аңаляр)*. О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданжа гелин экен!.. Овадан гелин, Хожажан мениң сыртыма депип ковды бил! Хожажан мен бужагаш перини саңа той эдип алып берйән!

Хожа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинжи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын!

Хожа *(аглаяр)*. Вай, Аллажан, өз берен жаныңы өзүң алавер-эй!

Икинжи гелин, түйкүрен болуп гидйәр, Шейда-да зала йылгырып, онуң херекетини гайталаяр. Хожа аглаяр…

Единжи гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Керешме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтики танс эдип Пайтык гелйәр.

Пайтык *(олара үнс бермән)*. Бас гадам дидәм үстүне-хей, дар басан аяжыкларыңдан, сейли сейрана чыкаңда гар басан аяжыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяжыкларыңдан!... Огулбег-эй, Огулбег-эй…

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылгырып бакды, ышк маңа йылгырып бакды!

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәдем өлмеен учмаха гирипдир-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданҗамы?

Пайтык. Увввв!

Гаммар. Яшаҗыкмы?

Пайтык. Бувввв!

Дөвлет. Җенап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданҗа, яшаҗык гелин битини ийме хусыды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине ширин җанымы, ханы-манымы, көшк ялы җайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим.!

Дөвлет. Оххо! Пайтыгың җанын алмага, яр гырмызы гейнәйипдир, көшк ялы җайың алмага яр гырмызы гейнәйипдир!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнйә, долан-эй дәли дүнйә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнйә! Ай, җиҗуш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өврениң!

Гидйәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып гүлүшйәр. Учганаклап Огулла етип гелйәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссек дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыпяр-а!

Дөвлет. Еңңеҗан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Узук. О йигит новҗуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Дөвлет *(гапҗыгыны чыкарып пул узадяр).* Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен о сүссек маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылҗак болуп дурун!

Дөвлет. Еңңеҗан, сен аршың-күрсүң арасында гайып-гайып учуп йөрсиң!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдыгыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Огулла *(силкинип өзүни дүрсейәр).* Вай-вай, сиз дүнйеден бихабар нәдип отырсыңыз?

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хоҗа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Вәх, биз олары яңыҗа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыҗа ярашдырып гайтдык, йөне биз гайдан бадымыза… Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйиң-дә… Немеси-дә… немеси…

Дөвлет *(аамсырап).* Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы…

Дөвлет. Ойнашымы? *(Огулла баш атяр)* Ох-хох-хо, асыл онуң ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Огулла вахахайлап гүлүп башлаяр.

Огулла. Вай, гүлүбериң ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсеңизләң…

Дөвлет. Гүлмеси бизден, йөне нәмә гүлели?

Огулла. Хожа кантуш яңыжа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңки ялы немеси-дә…

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнйәр.

Секизинжи гөрнүш.

Гамгын саз. Кыят сахнада жанына жай тапман ики яна гатнаяр. Хожаның болшунда, өзүни алып баршында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдиң?

Хожа *(самсыклач)*. Вай, Шейдажан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык… *(Хожа алыслара гарап додакларыны мүңкүлдедип, лал херекетини эдйәр.)* Сен нәдип дурсуң?

Хожа *(Кыядың гулагына ювашжа)*. Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! *(гаты сесде)* Шейда мени дәлиредип йөр!

Кыят. О нәхили жынлырадып йөр?

Хожа *(төверегине горка гарап, ювашжа)*. Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганжыгым, мен ханжак гарасам… оваданжа, новжуванжа гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят *(дикан бакяр)*. Догруданам, сен жынлырап йөрсүң.

Хожа *(буйсанчлы, гаты сесде)*. Ховва, мен жынлырап йөрүн! *(Кыядың гулагына ювашжа)* Кыятжан, дүйн болса яшажык, оваданжа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хожажан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят *(гең галяр)*. Ох-хо, сениң яныңа-да яшажык гелин гелдими?

Хожа *(горка, аңк-таңк болуп)*. Нәме сениң яныңа-да яшажык гелин гелдими? *(Кыят баш атяр, Хожа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлйәр)*. Хах-хах-ха, Шейда сенем жынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, гелин гелдими?

Хожа. Ёк, мениң өйүме гысгажык, этли-ганлыжа *(эллери билен гелниң сыналарыны гөркезйәр)* бу тайы шейлеже, о тайы бейлеже, немеси немеже, немеси чемеже ве ш.м-же гелин гелди.

Кыят *(ойланяр)*. Дур! Дур! Дур! Хожажан, хайсыдыр бир кеззап икимизиң гаршымыза пирим-пыррылдак гуруп йөр.

Хожа *(хош халда)*. Ёк, икимиз жынлырап йөрүс! Эгер мен жынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып бержек бормыды? Шейда маңа «Хожажан, бужагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хожа Гайып капут!

Кыят *(айгытлы)*. Ёк Хожа, икимизе хиле-пирим гуруляр!

Хожа. *(ювашжа)*. Шейда маңа инди сен я өлсең, я дәлиресең утарсың дийди! Өлели дийсең өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелйәр.

Дөвлет. Хожа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылҗаҗык хем док гышладылян кашарыңданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талак хатыңам электрон почта билен иберилдими?

Гаммар… ахлаксыз…

Узук…азгын…

Дөвлет… хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эхxенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле…»

Дөвлет… «сахнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп…

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет *(ичгин сынлаяр).* Хожа кантуш, сен бир халалҗа җанавердиң, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелйәр, олар ваканы сынлаяр.

Узук *(гөге гарап).* Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримиң әхлисини ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болҗак болсаң Кыят Кепбаничден гөрелде ал, артист болҗак болсаң Хожа Гайыповичден гөрелде ал» дийип гулагында гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде аланымда…

Узук…мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайҗак эконим-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утаның, уялың!

Дөвлет. Эшидйәңизми, Огулла Оррыевна-да сизе утаның, уялың дийййәр!

Огулла. Мен сизе утаның, уялың дийййән!

Дөвлет *(аңк болан боляр).* Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утанмалымы?!

Пайтык. *(гахарлы).* Түкедиң-айт! Башлыгы яңсылап дурмага утаның-айт!

Дөвлет. Хах-хах-ха! Йөрүң достлар, кейп эдип утаналың-айт! *(яшлар гидйәр).*

Кыят *(айгытлы).*Пайтык, әхли артистлере еке-екеден җаң эт! Эртир сагат он нол-нолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлыкҗан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хожа *(эгшейәр).* Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдиң-мәй…

Кыят. Эртир репетиция!

Хожа. Кыятҗан, хелейлеримиз репетисия гелерми? *(зала).* Херрелхан-а эййәм дәлиреди!...

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи диңе сунгат, диңе театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи диңе хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер!

Ол дызына чөкүп гөге эллерини герйәр, Хожа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйәр.

Докузынҗы гөрнүш

Хожа мүззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гыҗалат берйәр.

Пайтык *(йылгыряр).* Хожаҗан, охо-хо-хо, Шейда билен Эҗеш гелйәр, Хеңкир билен Мүңкүр гелйә…

Огулла *(чынаберимсиз).* Кантуш, агыршан-ынҗашан болсак, ырза болавер!

Пайтык. Какам пахыра-да көп догай салам айдавери.

Хожа *(гахарлы)*. Мен довзахың үстүнден гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшана довзахам учмах болуп гөрнер!

Пайтык. Хай, Хожажан, бейик артист болабилмән өлүп гидиберҗекми?!

Арлы ялы Эҗеш билен Шейда гелйәр. Хожа четде гулагыны дыкяр.

Огулла *(Пайтыга ювашжа)*. Оюн билен чын гарышанда ажайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этҗегини эдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-кумириң?

Эҗеш. Бигайратлар, сунгатдан далда гөзлейәр! Репетисия диен болуп яңадан ярашҗак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк эдерис!

Эҗеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда *(сүем бармагыны узадып гыгыряр)*. Ханы сениң хемшериң?

Хожа *(яяплап)*. Эгин-эшигими өзүм ювянлай.

Шейда. Сениң жулуңы сорамок, жулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш…

Хожа *(ясама йыршаряр)*. Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсуң?

Хожа *(җүбүлеринден пул чыкарып, аялына сомлаяр)*. Ынха, эҗем пенсиясыны, багы өкүзини сатып ёллапдыр. *(Шейда аңк болуп пуллары аляр).*

Пайтык. Гелинлер, эзиз гелнеҗелер, биз аралар өйдүбә урушмаң, биз араламарыс, себәби…

Огулла… себәби биз гызыкланян тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бири айрылышыпдыр дийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телвас уруберйәр…

Шейда *(гыгыряр)*. Бол дуран ериңде чабаланып җан бер!

Хожа *(самсык йылгырып)*. Айдым айдып бердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хожаның чигнинден тутуп гулагына середйәр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хожа сазанаклап, саңңылдап гүрлеҗек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелйәнини гөрүп харбыларча хасабат берйәр, йөне сеси аял сесине өврүлипдир.

Хожа. Башлыкҗан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр!

Кыят ардыныи, аграс басып орнуна гечйәр, кагызларыны дөрүп уграяр.

Кыят. Хожа Хайыдович, артистлер ербе-ерми? Яшлар ниреде?

Хожа. Башлыкҗан, менден мелгуның кандадыгыны сора, җантыны якайын! Хардеҗҗалың хачан гелҗегини сора, даш эдейин! Эмма бу яшлар…

Пайтык. Би бизиң театрың яшлары ичиңи якып, дишиңи дөкҗек атаңанәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хожа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары окадыба-а етишдирип болмаз!

Кыят. Би яшларда җогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнҗелер ёк.

Пайтык *(зала яңсы)*. Өзлерем ахлаксыз, азгын…

Огулла *(зала яңсы)*. …харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Селим Хайдарович гелйәр, ол Кыят хем Хожа билен гуҗаклашып гөрүшйәр.

Селим Хайдарович. Салам!... Салам!...

Кыят. Селим Хайдарович! */өр-гөкден гелйәр/* Сиз нире, велаят театры нире?

Хожа. Селим Хайдарович, җаң эден болсаңыз, мынасып гаршылардык-да…

Селим Хайдарович. Кыят Кепбанович, Хожаҗан, көп-көп саг болуң… */сумкасындан бир петде кагыз чыкаряр. /*Ынха, бу дачада биле ишлән вариантымыз! Бу болса сиз гайдаңызсоң, өзүмизиң яңадан хер бир сөзи, хер бир җүмләни сынтгылан вариантым… Кәмиллигиң чәги ёк дийлени-дә! Ынха мениң пикиримче комедия инди кәмил, гөвнеҗай комедия болды…

Хожа. Селим Хайдарович, гелинлер сизиң дачаңызда он гүнләп комедияның үстүнде ишләнимизе мүңкүр… Олар бизи габанып…

Селим Хайдарович *(гүлйәр)*. Гелинлер габанян болса сөййәндирлер…

Кыядың габыл телефоны җырлаяр, ол «багышлаң» диен әхеңде, чете чекилип пессай гүрлешйәр. Селим Хайдарович хем чете чекилип сумкасындан бир зат агтаряр. Огулла сола середип бегенйәр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренҗи гелйәр!

Пайтык *(сынлаяр)*. Огулла, ол оглан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдйәмиң?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне саңа яш дәлми?

Огулла *(гызяр)*. Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы?

Сола середен Пайтыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.

Пайтык *(дүнйәни унудып)*. Охо-хо! *(айдыма башлаяр)* Бас гадам дидәм үстүне-хей, гар басан аяҗыкларың-эй, дар басан аяҗыкларың-эй, Огулбег-эй!

Сахнадакылар сага бакып, горкуп хүшерилишйәр, себәби сагдан силкмели, гырмыз донлы, гушагы әпет ханҗарлы, йүзүни сакгал-мурт басан Биринҗи йигит - Узукҗемал, Биринҗи гелин - Дөвлет гелйәр. Солдан иң соңкы модада гейнен Икинҗи йигит Керешме, Икинҗи гелин - Гаммар гелйәр. Хеммесем әпет, овадан гара әйнекли. Йигитлериң икисиниңем сапанчасы бар.

Биринҗи йигит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы йигит Пайтыгың алкымына баряр, Пайтык үм билен горка-горка Кыяды гөркезйәр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкыляр, Кыят горкусына Хожаны гөркезйәр. Олар Хожаның янына баряр, Хожа йыгрылып ере гирип баряр.

Икинҗи йигит. Ханы Хожа кантуш атлы гуррумсак?

Хожа *(сакавлап)*. Кантуш өлди…

Биринҗи йигит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хожа *(сазанаклап, сакавлап)*. Кыят Кепбан өлүп билмән чабаланып ятыр!

Икинҗи йигит. *(Хожаны сынлап)*. Хах-хах-ха! Би эшекяссыга середиң-ә! Би эшекгарна середиң-ә! *(икинҗи гелне)*. Сен муңа адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы?... Би маймының сени алданам говы болайыпдыр! Би гуррумсага әре чыкаңда бүтин өмрүңе өлер йөрердиң, өлер йөрердиң!

Биринҗи йигит *(Кыяды сынлап)*. Вай, вай, би гарантга бакың-а! Вай, вай, би ышарада бакың-а! Булар ялы хыз-харамыдан алданып *(биринҗи гелне)* гарагың ниреде сениң?!

Биринҗи гелин *(Эҗеше)*. Айҗын!

Икинҗи гелин *(Шейда)*. Акдабан!

Огулла *(җынсы үйтгейәр)*. Театр бизиң ыбадатханамыз! Театр - кераматханамыз! Кераматлы ере гелип… Чозуң-ай некгенделериң үстүне!

Огулла бир гелниң, Пайтык икинҗи йигидиң, үстүне товусяр. Шейда, Эҗеш дагам бейлекилериң үстүне бөкйәр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлаяр. Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, олар гелинлериң башына дүйрленен сачындан пенҗе уруп гыгыряр. Париклер оларың элине гелйәр. Хоҗа ики йигит билен сөвешйәр, кимсиниң әйнеги гачяр, силкмеси гачяр. Кыят, Пайтык, Эҗеш, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың йигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук, Пайтык, Огулла дагы вахахайлашып гүлүшйәр. Кыят, Хоҗа, Шейда, Эҗеш дагы йүзүни эгшидип гүлүбем биленок, аглабам. Селим Хайдарович аңк болуп дур.

Пайтык. Хах-хах-ха. Кантуш бег, бай-бай Керешме гыз билен дөвүш гурдуң-ов!

Кыят. Аперин, яшлар, аперин!

Хоҗа ере гачан ики сапанчаны алып, дивара гарадып, гөзлерини юмуп атяр. Сапанчалар чилим отланян чакмак экен, ялын чыкяр.

Хоҗа. Хах-хах-ха.

Шейда *(Хоҗа тарап йөнелйәр).* Вай-вай, Кантуш, ене маңлайымдан чыкайдыңмы?

Эҗеш *(Кыядың янына барып).* Өлен йүрегим яңадан җана геләйдими?

Огулла. *(гүлйәр)*. Пайтык хан, сениң Огулбег дийип ашык болуп йөрениң!...

Пайтык. Хей-хей, Огуллаҗан, акыллыҗа бол, ёгсам мен саңа өйленер отурыбийрин!

Огулла. Ёк, сен акыллыҗа бол, ёгсам мен сени кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтык *(дызына чөкйәр).* Огуллам, мени кантушың гүнүне дүшүр!

Дөвлет. Хей-хей, бинобат ара сокулмаң! Узукҗемалым, ханы горкмаңы гой, гезегимизи алдыраймалы! Гой диййән мен саңа горкмаңы!

Узук. Той пулуңы җемледиңми? *(Дөвлет баш атяр).*

Кыят. Яшлар, яшлар, асыл сиз үсти басырылгы генҗи-хазына экениңиз-ә!

Хоҗа. Асыл сиз алавлап дуран аташ экениңиз-ә!

Кыят *(дызына чөкйәр).* Аперин яшлар, мен сизиң талантыңызың өңүнде дызыма чөкйәрин!

Хоҗа *(дызына чөкйәр, башыны эгйәр).* Биз сизиң зехиниңизиң өңүнде башымызы эгйәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлавериң!

Огулла. Бай-бай томаша бол-дов!

Пайтык. Ынха, муңа оюн диерлер!

Огулла. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Дөвлет. Халыпалар, инди ойны чына яздырярыс! Гаммар Керешме гыз билен тоюң өңүни башлаяңыз!

Гаммар. Ёк, достум, Керешме икимиз энтек яшлыгың, ышк-хесериң гойнунда яйнап, дүнйәниң эшретини гөрҗек!

Дөвлет. Хай миллет, Дөвлет билен Узукҗемалың тойына гелиң-эй!

Пайтык. Хай, халайык, Огулла билен Пайтыгың тойына гелиң-эй!

Огулла. Тамадаңыз билен! Пайтыгың тамадалыгы тамам!

Хоҗа. *(Шейданың голларындан тутуп, танс эдип айдыма башлаяр)*. Той-той…

Сахнадакы әхли гахрыман өз җүбүти билен танс ойнап айдым айдяр.

Яшлар хем халыпалар дөвре гурап «Галкын, юрдум» айдымыны айдяр.

Галкын, юрдум, галкын, юрдум,

Чүвен чагы багтың, юрдум!
Гүл яшайшың хөзүрини
Гөрйәр эзиз халкым, юрдум!
Гүнлеримиз шатлык-шовхун,
Гиҗелермиз айдым, юрдум!

Леззет сенде, эшрет сенде,
Гөвүнлермиз сейрандадыр.
Гүл Ватана эдйәс сежде,
Җигер-җанлар хейҗандадыр.
Ёллар багтдан багта баряр,
Түркмен дөвлет-дөврандадыр!

Хер бинасы, ымарады
Ак мермерли көшкден, юрдум!
Той-байрамы дабаралы,
Ховаң энвер-мүшкден, юрдум!
Галкынышың мивеси сен,
Аслы сөйги-ышкдан, юрдум!

Гүл диярым гүле чүмсин,
Түркмениң боз аласында.
Гүлки-гүлдир, гүлки-Гүндир,
Аршың-күрсүң арасында.
Юрдум бакы учмах болсун,
Президентиң саясында!

Перде.